

Ludo Stur

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
45/2013
9. november 2013

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

VYRASTÁ VLASTENECKÁ
GENERÁCIA ŠTÚROVCOV
Strana 4.

VYSOKÉ KARTY PO VOĽBÁCH
V ČECHÁCH ROZDÁVA SLOVÁK
Strana 5.

DOZVUKY HOLOKAUSTU
V SLOVENSKEJ REPUBLIKE
Strana 6.

ŽIVÝ OBRAZ VEĽKÉHO
MALIARA MARTINA BENKU
Strana 8.

UMELKYŇA KRÁSNEHO SLOVA
A ŠLACHTICKEJ VZNEŠENOSTI
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Prevratné vedecko-technické objavy 20. storočia posunuli svet ďalej než za predchádzajúce dve tisícročia. Dnešné vedomosti človeka smerujú k Big Bangu (veľkému tresku), ale čím sme k nemu bližšie, tým viac sa vzdalujeme od svojej ľudskosti. Priam hrozivo visia nad nami biblické slová zakazujúce jesť zo stromu poznania. Žeby život na zemi bol tým pozemským rajom? Ktovie, máme však dosť indícií, aby sme nemuseli byť vyhnaní z raja.

V poslednom čase sa do nesmiernych rozmerov rozvinulo genetické inžinierstvo a sociálne za ním nezaostáva. Vedci varujú. Molekuly geneticky upravovaných potravín sú pre človeka nebezpečné. Sú oveľa väčšie a nevieme, ako organizmus zareaguje. V sociálnej oblasti odchádzame od prírody ešte viac. Rušíme pohľadné rozlíšenie medzi mužom a ženou a tvárime sa, že to je naše ľudské právo. Ibaže ľudské práva siahajú len po hranicu, ktorá je výsledkom činnosti človeka. Ak sa chceme hrať na Stvoriteľa, vyhnanie z raja nie je ďaleko.

Matica slovenská si od svojho vzniku kladla za povinnosť uchovať tradičné hodnoty pre svoj národ. Nielen v oblasti folklóru, ale v celej šírke sociokultúry. Odklon od konzervatívnych pozícií z celospoločenského hľadiska vždy viedol k experimentom s nežiaducim koncom. Vytvoril množstvo bludných izmov, z ktorých návrat k trvalým prírodným hodnotám bol vždy strastiplný a bolestný. Ak aj v súčasnosti množstvo kritikov považuje Maticu za anachronizmus len preto, že je strážkyňou tradičných všeludských hodnôt, nielen slovenských, tak je to skôr vizitkou ich nezrelosti než zlej orientácie Matice.

Obhajcovia súčasných redukčných metód obyvateľstva na zemi, medzi ktoré nesporne patria metódy genetického i sociálneho inžinierstva, často tvrdia, že sa to musí, lebo inak by ľudstvo vymrelo hladom. Nemuselo by, keby sme zachovali cestu trvale udržateľného rozvoja a vzdali sa pýchy hraničiacej s bohorovnosťou.

Eva ZELENAYOVÁ

R - 2013047

Výsledok volieb do vyšších územných celkov môže byť spochybniteľný Kandidáti aj s cudzím štátnym občianstvom?

Ivan BROŽÍK – Foto: archív autora

Nezvolili práve toho vášho poslanca do zastupiteľstva? Bude na čele kraja človek, ktorého ste nechceli? Lahká pomoc – obráťte sa na miestne príslušný policajný orgán. Ak bude konať v zmysle ústavy a zákonov z nej odvodených, prijatých ústavným spôsobom a v čase volieb platných – uspejete a voľby budú vyhlásené za zmarené. Podľa nášho trestného zákona sa trestného činu marenia volieb dopúšťa aj ten, kto nesprávne spočíta voličské hlasy.

Predseda SMK sa sám pochválil, že získal maďarské občianstvo. Slovenské preto najskôr stratil.

Práve tak ako ten, kto iným „hrubým spôsobom marí výkon ústavných práv“. Podmienkou na registráciu kandidáta je okrem iného aj preukázanie sa dokladom totožnosti. Za takéto preukázanie sa zákon definuje: „... občiansky preukaz je verejná listina, ktorou občan Slovenskej republiky preukazuje svoju totožnosť, štátne občianstvo Slovenskej republiky a ďalšie údaje zapísané v občianskom preukaze.“ Podľa toho istého zákona stráca

tento doklad platnosť, ak sa „zmenili údaje v ňom uvedené“. Podľa iného zákona za zmenu údajov možno považovať aj prijatie iného štátneho občianstva, ktoré má za následok automatickú stratu občianstva slovenského.

■ BERÉNYIHO VETA

Zákon o voľbách do samosprávnych orgánov pripúšťa hneď v druhom paragrafe, že voliť a volení môžu byť aj cudzinci, ak majú v čase volieb tr-

valé bydlisko na území sídla celku, do ktorého volia alebo sú volení. Lenže hneď v tretej časti zákona, v siedmom paragrafe sa prikazuje, že „... obec do zoznamu voličov pripíše cudzincov...“, ktorí spĺňajú podmienku v predchádzajúcej vete. Teda každý cudzinec – a za cudzinca sa musí považovať aj ten, kto v súlade so zákonom príde o občianstvo SR – musí byť vo voličskom zozname „pripísaný“.

Po Slovensku i v jeho vysokej straníckej politike sa aj vo významných funkciách pohybuje viacero ľudí, ktorí sa netajili tým, že prijímajú občianstvo Maďarskej republiky, len čo to bude možné. Možné to už je dva roky... „Stále mám slovenské občianstvo, nikto mi ho neodobral. O tom, či som získal maďarské, informovať nebudem, tak ako som hovoril už 10. februára,“ povedal ešte v apríli 2011 napríklad J. Berényi, kandidát na trnavského župana. A tiež volič v župných voľbách...

■ NEČINNOSŤ KOMPETENTNÝCH

Účelové narábanie s faktami možno v Berényiho prípade chápať. Ale koľko občanov alebo – presnejšie – podobných bývalých občanov SR s nelegálnym dvojítmým občianstvom pôjde k voľbám? Ak budú voliť nelegálne, v rozpore so zákonom, budú výsledky volieb legálne, platné a nespochybniteľné? Toto však nie sú otázky pre občanov, ktorí musia zo zákona dodržiavať aj „päťdesiatku v obci“ a dodržiujú ju. Toto je otázka pre náš štát, jeho orgány, súdnicstvo, do akej

miery sú vôbec ochotné zasiahnuť pri podozrení zo spáchania či z páchania trestného činu? V prípade vedenia politickej strany SMK napríklad možno mať takéto oprávnené podozrenie, a týmto si teda naše noviny plnia svoju povinnosť (mimočodom opakovane a bez odozvy štátnych orgánov) oznámiť ho. Ako môže politická strana, u ktorej je oprávnené podozrenie, že ju v rozpore s našou legislatívou vedie cudzí štátny občan, vôbec u nás existovať? Ako môže kandidovať teraz do župných volieb svojich kandidátov? Občania ani novinári nemajú možnosť vyšetriť aktuálny stav. A novinári by takúto povinnosť ani nikdy nemali mať. Na to si platíme štát. Práve tu je úloha médií – dodržiavať aj z občianskeho hľadiska naše zákony a strážiť ich dodržiavanie zo strany iných, ktorí s nami žijú na Slovensku. A napokon – žiadať od štátnych orgánov, aby im v tom boli minimálne nápomocné.

V redakcii SNN máme podozrenie, že do hlasovacích lístkov nebudú „pripísaní“ cudzí štátni občania a isté, u nás zrejme nelegálne pôsobiace politické strany v rozpore s platnými zákonmi kandidujú svojich členov na funkcie predsedov samosprávnych krajov. Slovenské národné noviny si týmto plnia povinnosť, danú každému z nás, jednotlivcom či kolektívom zo zákona, a to oznámiť podozrenie zo spáchania trestného činu marenia volieb.

(O župných voľbách aj na strane 2.)

3 OTÁZKY PRE:

sochára Martina DZUREKA, autora pomníka Martinovi Rázusovi

Súčasť životnej púte je viera a poznanie

• V pozvánke Spoločnosti Martina Rázusa na odhalenie pomníka tejto všestrannej osobnosti koncom októbra na Rázusovom nábreží v Bratislave je jeho prorocký Verš bez pozie: „... dozrie to, čo má dozrieť vo svete.“ Ako vo vás – autorovi pomníka – dozrieva jeho podoba, čo ju popri spolupráci s architektom Danielom Bartošom najviac ovplyvňovalo?

Začnem tým posledným konštatovaním. Oslovila ma pani evanjelická fárarka Adamovičová, ktorá pozná moju tvorbu, a informovala ma o súťaži na pomník Martina Rázusa v Bratislave. O Martinovi Rázusovi som vtedy vedel len veľmi málo. Začal som hľadať materiály, ktoré ma zaujali. Dozvedel som sa, že pôsobil a oženil sa v Modre. Jeho život a tvorba ma zaujali a pochopil som ho

nielen ako spisovateľa, ale aj ako kňaza a politika. To ma inšpirovalo k prvým návrhom pomníka. V tom začala aj naša spolupráca s Ing. arch. Danielom Bartošom, ktorej výsledkom bol súťažný návrh. Týmto spoločným návrhom sme v roku 2008 vyhrali anonymnú súťaž.

• Vy ste umelecky dozrievali v prajnom prostredí rodiny akademického sochára Dušana Dzureka. Ako člen Umeleckej besedy slovenskej ste zaujali svojou meditatívno-symbolickou komornou tvorbou, ale aj monumentálnymi realizáciami a vynachádzavými a objavnými expozičnými projektmi ako posledne pri románskom kostolíku v Dražovciach...

Moju tvorbu vnímam ako svoje poslanie, ktorým sa usilujem v čo najčistej-

šej forme vyjadriť vzťah k tomu, čo nás pozdvihuje a robí dokonalejšími.

• V čase, keď sa vaši profesijní rovesníci a umeleckí súčasníci vyzývajú v postmodernistických experimentoch, inštaláciách či až provokáciách len s plytkým zámerom individuálnej seba projekcie a reklamy, nebránite sa dávať svojmu dielu iné dimenzie, vstupovať do kostolov, pracovať s telesne postihnutými, ukazovať nevidomým Svetlo. Aké miesto má vo vašom živote a v tvorbe viera?

Všetko, o čom sme hovorili, vnímam ako súčasť mojej životnej cesty, na ktorej ma sprevádza viera, a tá je pre mňa poznaním všetkého, čo vyjadrujem vo svojej tvorbe.

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

ISSN 0862-8823
45
9 770862 882007

V SNN 46/2013
SI PREČITATE

■ Šéfovia mimovládnych organizácií s rómskou problematikou nechápu realitu
■ V Historickom ústave Slovenskej akadémie vied nie je ani jeden cirkevný historik
■ Zabudnutá pamätná tabuľa zabudnutého národovca Urama Podtatranského

Menšinových Maďarov žijúcich na Slovensku nepochopiteľne láka kosovský príklad

Politici národnostnej menšiny sa radikalizujú

Viliam KOMORA - Foto: archiv SNN

Maďarská národnostná menšina sa v Slovenskej republike radikalizuje. Inak nemožno nazvať konanie týchto našich spoluobčanov a ich predstaviteľov v minulých týždňoch. Za smerovanie ku kosovskému precedensu možno považovať predstavenie Stratégie národnostnej politiky strany Most – Híd pre Maďarov žijúcich na Slovensku, ale aj zámer umiestniť na budove maďarskej diplomatickej misie na Slovensku tabuľu oslavujúcu slávokobijca Lajoša Košúta.

Podpredseda strany Most – Híd László Solymos bez rozpakov pripustil, že spomínaný programový dokument má znaky autonómie. Stredisko národnostných vzťahov MS ho vzápätí ako celok odmietlo a poukázalo na neprípustnosť návrhov, ktoré smerujú k deleniu Slovenska a neboli by prínosom ani pre maďarskú národnostnú menšinu. Veď s výnimkou dvoch okresov sú väčšinovým obyvateľstvom na južnom Slovensku Slováci a nie Maďari a za početným poklesom maďarskej menšiny v tejto oblasti je nárast Rómov, ktorí si namiesto maďarskej zapisujú rómsku národnosť.

NA HRANE

Na hrane zákonnosti je zámer umiestniť na budove Veľvyslanectva Maďarska v Bratislave pamät-

nú tabuľu maďarskému politikovi Lajošovi Košútovi. V protestnom stanovisku MS sa uvádza, že tento odnárodený Slovák nikdy neuznával slovenský národ, staval sa proti emancipačným snahám Slovákov a v uhorskom sneme odmietal spoluprácu s Ľudovítom Štúrom, čím spôsobil dlhodobé napätie v slovensko-maďarských vzťahoch, čo v konečnom dôsledku viedlo aj k rozpadu Uhorska. Text tabule mal byť v rozpore s našou legislatívou najskôr po maďarsky a až potom v štátnom jazyku. Pripravovala to ambasáda iného štátu v spolupráci s Csemadokom, čo tiež môže viesť k poškodzovaniu dobrých vzťahov. Takáto „pomoc vlastnej menšine“ v inom štáte však už je na hrane zákonnosti.

Z tohto súdka aktivít je aj formovanie rady pre národnost-

né menšiny, ktorú zakladá strana Most – Híd paradoxne pri predsedníctve strany. Oficiálnym dôvodom podľa nich je nespokojnosť s prácou vlády v oblasti práv národnostných menšín a jej postoj, o ktorom sa L. Solymos vyjadril, že exekutíva nepresadzuje žiadne zmeny na zlepšenie postavenia menšín.

László Nagy, bývalý splnomocnenec vlády pre menšiny, poukazuje na vraj negatívne protimenšinové vyjadrenia viacerých ústavných činiteľov. Skomolil vyjadrenie predsedu vlády Roberta Fica, ktorý povedal, že štát sme vytvorili pre Slovákov a nie pre menšiny. Pre neznalosť alebo zámerne obchádza fakt, že len národ, ktorý nemá vlastný štát, môže štát vytvoriť a potom je štátotvorným národom. Vyplýva to z medzinárodného práva národov na seba-

určenie, čo je garantované OSN, ako aj medzinárodným spoločenstvom. Je príznačné, že rovnako tendenčne interpretujú premiérove slová, ktoré odzneli na pôde Matice slovenskej, aj redaktori niektorých médií.

PONOSY A HANOPISY

Paradoxne má „radu“ viesť práve László A. Nagy, ktorý ako splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny zlyhal na celej čiare a vo všetkom. Čo sa mu nepodarilo vytvoriť a zmeniť v štátnej pozícii, má dosiahnuť v akejsi imaginárnej, nelegitímnej inštitúcii. Most – Híd a L. Nagy zrejme zabúdajú, že splnomocnencom nie je len pol roka po dobrovoľnom odchode. Podľa L. Solymosa bude rada pravidelne vypracovávať tzv. menšinové hlásenia, aby sa domáca aj zahraničná verejnosť dozvedela, ako menšiny vidia svoje postavenie. Zrejme môžeme očakávať záplavu žalôb a hanopisov proti proslvenskej politike, slovenskému jazyku a slovenskej štátnosti. Pritom Slovenská republika má vysoko

nadštandardne zakotvené práva menšín v rámci celej Rady Európy a aj ich dodržiava.

PROTI TEŠEDIKOVI

Ďalším zreteľným prejavom autonomistických snáh sú útoky maďarskej menšinovej strany po nesúhlase vlády s premenovaním Tešedíkova na Pered.

Dlžníkov v dôchodkovom veku u nás hrozivo rýchlo pribúda

Chudoba a exekútori dusia seniorov

Martin MITOŠINKA – Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Novela zákona o exekučnom poriadku, ktorá začala platiť od novembra, ponúka možnosť pozrieť sa na zvláštny a neprijemný spoločenský fenomén – seniori a exekučné zrážky – novou optikou. Čo prináša? Pre samotných exekútorov prísnejšie pravidlá, ale o tie až tak nejde. Veľmi často postihovanou skupinou klientov exekútorov sú dôchodcovia alebo aby sme boli presnejší – poberatelia dôchodkových dávok.

Počet dlžníkov dôchodkovom veku sa neuveriteľne rýchlo zvyšuje. Kým pred štyrmi rokmi zaevidovali 15 tisíc dôchodcov s exekúciou, teraz ich je takmer trikrát toľko. Menej ako 375,90 eura mesačne, čo bola výška priemerného starobného dôchodku na Slovensku ku koncu roka 2012, dostávala polovica penzistov. V absolútnych číslach je to 485 tisíc z celkového počtu 980 863 dôchodcov.

POD HRANICOU CHUDOBY

Pod hranicou chudoby (346 eur mesačne) je až 76 percent dôchodkov. Takéto nízke príjmy malo v roku 2012 vyše 369 tisíc penzistov, čo je

38 percent z celkového počtu. Trend je hrozivý. Kým teraz hovoríme o 369 tisíc dôchodcov pod hranicou chudoby, v roku 2008 bol počet seniorov s príjmom pod vtedajšou hranicou chudoby (269 eur) „iba“ 85 tisíc.

AKTUÁLNE

Sociálna poisťovňa v súčasnosti vykonáva zrážky z 34 334 dôchodkových dávok. To sa však novembri zmení a 11 tisíc Slovákom sa život trochu uľahčí. Podľa novely totiž Sociálna poisťovňa nesmie siahnúť už nie na 60 percent z výšky životného minima, ale na 100 percent. V praxi to znamená, že seniorom

nezostane ako doteraz len necelých 119 eur, ale 198 eur (k tejto základnej sume sa ešte pripočíta na každú osobu, ktorú exekútor vyživuje, 50 percent sumy životného minima, t. j. 99,04 eura mesačne). Znamená to, že sa zníži počet dôchodkových dávok, ktoré budú krátené: po prepočítaní základnej sumy bude možné exekúciu vykonávať pri 23 211 dôchodkových dávok, čo je o vyše 11 000 menej ako pred novembrom.

KAŽDÝ PIATY

Exekúcie začínajú ohrozovať každého piateho Slováka. Za posledných osem rokov vzrástol

Je zvláštne, že v Európe bez hraníc sme sa ocitli pod hranicou chudoby.

počet exekúcií vyše dvojnásobne. Kým v roku 2005 rozhodli sudy o 211 395 exekúciách, v súčasnosti ich je rozbehnutých vyše pol milióna.

Podľa vierohodných prameňov až 50 percent pracujúcich Slovákov bude v budúcnosti ohrozených

chudobou – týmto ľuďom s príjmami do 700 eur bude po odchode do dôchodku pri súčasnom pomere 46 percent medzi priemernou mzdou a priemerným dôchodkom v národnom hospodárstve vyplácaný dôchodok pod 325 eur – to znamená pod hranicou chudoby.

VŠIMLI SME SI

Matičiar z južného Slovenska oznámil Stredisku národnostných vzťahov MS (SNV MS), že aktivisti maďarskej národnostnej menšiny v Tešedíkove odstraňujú tabuľu Tešedíkovo na začiatku a konci obce a osadzujú tabuľu s bývalým názvom Pered.

Tešedík a Pered ako agitky

Pred jeden a pol rokom sa obyvatelia Tešedíkova v referende vyslovili, aby sa obec vrátila k názvu Pered. Vláda SR pred štyrmi týždňami rozhodla, že sa názov obce meniť nebude, bolo by to v rozpore so zákonmi o obecnom zriadení a o štátnom jazyku SR. Napriek tomu aktivisti hnutia bojujúceho za dvojazyčný juh Slovenska tabuľu označujúcu začiatok Tešedíkova prelepili a na druhom konci vymenili a zmenili názov na Pered. Matičiarka Anna Mateideszová, bývalá predsedníčka MO MS v Tešedíkove, informovala o tomto konaní SNV MS. To jej poradilo, aby na protiprávne konanie upozornila políciu, čo urobila na čísle 158. Policajt sa jej spýtal, či je proti tomu, aby obec mala názov Pered. Povedala, že je proti, tak jej od-

poručil, aby proti tomu dala písomný podnet. Ďalej jej navrhol, aby spravila podpisovú akciu. Zvláštny postup polície... Keď sa dozvedela, že tabuľe Tešedíkovo sú naspäť, bola rada. Tabuľe vrátili späť cestári po upozornení prednostu okresného úradu v Šali Drahomíra Marona. Aktivistom ma-

ďarskej národnostnej menšiny hrozí pokuta do výšky 330 eur.

Obec nesie názov po Samuelovi Tešedíkovi, ktorý bol slovenský evanjelický duchovný, zároveň však v celej Európe uznávaný zakladateľ vzdelávania v poľnohospodárstve a ekonómii. Aj v samotnom Maďarsku sú po ňom pomenované múzeá a školy, lebo tam chodil do škôl a pôsobil na viacerých miestach. Pered má pôvod v praslovančine, teda v starej slovenčine. Paradox, ale naši spoluobčania maďarskej národnostnej menšiny majú záujem, aby názov obce bol v starej slovenčine a nie po osobnosti, ku ktorej sa hlási aj Maďarsko. Argumentujú, že Tešedík nemá s obcou nijaké spoločné väzby...

(vk)

Viacerí pravicoví kandidáti nemajú vo voľbách šancu

Radičovej NIE už má odtiene

Iveta Radičová, riadiac sa vlastnými, nemennými zásadami a presvedčením o tom, čo je správne a čo nie, nie tak dávno „pochovala“ pravicovú vládu. Takto jej krok v čase voľby generálneho prokurátora jedno-myseľne hodnotili predstavitelia pravicových strán, dokonca aj niektorí kolegovia z jej vlastnej politickej strany.

Zúpné voľby z budúcnosti prešli už do prítomnosti a aktuálnejšie sa zdajú čoraz viac voľby prezidentské. S jedným neoficiálnym kandidátom, ktorého sa pravica obáva ako čert kríža a ktorý nateraz ešte nepotvrdil kandidatúru.

POLITICKÁ SAMOVRAŽDA

S viacerými kandidátmi pravice, dokonca s viacerými kandidátmi tej istej strany, čo samo osebe je politologicky vnímané ako stránica samovraždy. Tiež s viacerými bezvýznamnými kandidujúcimi osobkami, ktorých jedinou živnosťou od novembra

1989 je politika. Nuž a potom aj s kandidátmi, ktorých uznáva napríklad celý vedecký svet, vrátane najprestížnejších univerzít, ale z akejsi známej a chronickej príčiny našej juvenilnej žurnalis-

na úrad prezidenta je viac. A to je asi aj prípad pani Radičovej.

„Nie, nie, kategoricky nie,“ tak zneli doteraz jednoznačné odpovede bývalej premiérky na nekonečne monotónne a obsahovo fádné otázky novinárov, či by predsa len nekandidovala na prezidentský post. Doteraz to v reči dátumov znamená do 24. októbra. Zrazu „ktosi“ – naozaj nevedno kto, pretože u nás politika už dávno stratila transparentnosť – pustil informáciu, že ak sa splní jedna podmienka, Iveta Radičová kandidovať bude.

PROTI KOMU?

Ona sama ani jej poradca záhadne neodpovedajú. A tá podmienka? Vraj až keď študenti opäť 17. novembra vyjdú do ulíc. Ktosi tu organizuje revolúciu, ale proti komu? Nateraz vychádza, že proti pravici samotnej. Žeby samotná pravica?

Ján ČERNÝ

Foto: internet – zdroj: zahori.sk

ČO INÍ NEPIŠU

Zjednocuje nás spoločný cieľ

Pavol PARENÍČKA

Titus Livius, zvaný aj Patavinus, sa vo svojich Dejínach zmieňuje aj o starom keltsko-rímskom spore, v ktorom sa galský náčelník Brennus vyhráždal porazeným Rimanom, lebo nedali také výkupné, ako požadoval, aj keď pri určení jeho výšky podvádzal, jednoducho vedome nedodrжал daný sľub. Tak teda naoko nahnevaný barbar s plnou vážnosťou zvolal: „Beda porazeným!“

Máme za sebou valné zhromaždenie Matice slovenskej, prvej a najstaršej kultúrnej ustanovizne, dnes vyše stopäťdesiatročnej, kde došlo k súpereniu, ako sa vzhľadom na volebné výsledky ukázalo, v podstate dvoch silných kandidátov, no jeden z nich bol napokon oveľa mocnejší. Nechceme, ale musíme sa vrátiť i do blízkej pred-

volebnej minulosti, hovoriť možno aj o agitácii, údajných oficiálnych pamfletoch vedenia a neoficiálnych samizdatových hanopisoch. Tá „predvolebná atmosféra“ nabrala miestami nevidane ostré vyhrotenia, najmä v tzv. mailovej vojne. Ako jedného z hlavných aktérov i pozérov týchto lútych súbojov ma táto situácia veľmi zarmocuje, ničí človeka psychicky i fyzicky, prosím, verte mi! Ktorého vedeckého pracovníka a publicistu, navyše vysokoškolského pedagóga, by „tešila“ metamorfóza na agitátora, ideológa, pamfletistu či propagandistu? Kto by sa na túto rolu len tak bez výčitiek svedomia podujal? Skutočne ani ja si tieto polemické a iné príspevky nedám doma do sekretárovej publicistickej vitríny. Aj preto sa celej matickej obci a jej

sympatizantom, ale i mojim oponentom, a zvlášť Stanislavovi Bajaničkovi, verejne ospravedlňujem, že som sa nechal niekedy až na hranici únosnosti strhnúť emóciami. Ako rodený Martinčan som nedokázal

KOMENTÁR

skrotiť a ovládať svoj lokálpatriotizmus. Ale vstúpiť do svedomia by si mali všetci zainteresovaní... Aj tí, čo „dozorovali“ maticčné družstvá, fondy a zbierky, kde mnoho maticiarov vložilo svoje úspory, ktoré sa rozplynuli vo vzduchu-prázdne. Preto bývalí kompetentní na prvom mieste mali hľadať prízníkov a defraudantov maticných peňazí a pokladov. Alebo žeby ich oni sami akoby novodobí jánošíkovci na našej posvätej hore zakopali?

Za bývalé maticné vedenie, vo voľbách víťazné, by som chcel s plnou vážnosťou poznamenať, že spravíme všetko, aby nedošlo k takej situácii, žeby sa stala nejaká krivda, nepravosť porazeným, vôbec to v takejto rovine nevnímame. V našom maticnom živote nemôže byť nikto víťazom a nikto porazeným. Všetci máme rovnaké pozície a najmä sa musíme zjednotiť, ťahať za jeden povraz, zbaviť sa akoby dedičného hriechu nesvornosti synov kráľa Svätopluka. Inak budeme všetci porazení! Naopak, malo by nás zjednotiť ostatné valné zhromaždenie, ktoré síce neraz nabralo dramatický priebeh, ale jeho kultúrnosť napriek trojnásobku delegátov oproti počtu poslancov Národnej rady SR disponovalo neporovnateľne vyššou rokovacou kultivovanosťou. A to je možno prvý krok k súdržnosti Matice uprostred národa. Spája nás spoločný cieľ, nedobrá situácia kolektívneho národného vedomia i jeho jednotlivých súčastí, národná indiferentnosť mládeže aj mladšej strednej generácie. Tá ľahostajnosť ku svojej v dnešnej rozhárannej spo-

ločnosti, plnej presily komerčnosti, násilia, drog, agresivity, amorálnosti, neúcty k hodnotám, je pole neorané pre maticné dielo a maticiarov. Tak ho poďme porať spoločnými silami, ako zdorazňuje jeden z predsedov Matice slovenskej, národný bard Hviezdoslav: „Do práce zhusta! nie po jednom, zriedka...“

Výrok, ktorý zviditeľnil iný spisovateľ Guy de Maupassant, že históriu píše víťazi, zasa nemôže vonkoncom platiť pre maticnú spoločnosť. Dnešní funkcionári, čo sa dostali do vedenia Matice, mali by mať na pamäti myšlienku súčasného českého mysliteľa a teológa Tomáša Halíka: „Dejiny píše víťazi – ale Boh počúva obeť!“ To je i náš správny kresťanský postoj až vyšší princíp. Po bohumilých cestách na zúšľachťovaní ducha národa sa bude odvíjať najbližšia i vzdialenejšia maticná perspektíva. Do realizácie tejto kultúrnej misie sa však musia zapojiť všetci maticiarri nehladiac na volebné výsledky, lebo tak či onak, nás národnari nie je nikdy navyše. A preto, ne-trieštme sa!

Chrámky kníh ožívajú

Maroš M. BANČEJ

Jeseň odjakživa vnímame ako obdobie zberu úrody. No nie len tej z polí a zo záhrad. Ľudia zviazaní s literatúrou vedia, že jeseň je aj čas literárnych súťaží, kde sa prezentuje to, čo sa urodilo a dozrelo v mladej literatúre. Takmer v každej takejto literárnej akcii má prsty príslušná knižnica. Či už mestská alebo krajská zvyčajne organizuje či spoluorganizuje túto dôležitú súčasť literárneho života. Mám tú možnosť, že každú jeseň absolvujem niekoľko literárnych súťaží. V prvom rade tie, ktorých gestorom je Národné literárne centrum, a potom aj tie, kde ma delegujú do poroty, prípadne po-

zvu na rozborové semináre. Zasa a znova sa neprestávam čudovať nad tým, koľko času, síl a investície investujú obetavé panie a slečny knihovníčky do toho-ktorého podujatia, ako bez nároku

POZNÁMKA

na odmenu čarujú s minimálnymi financiami, ktoré doslova vydujú od samospráv, prípadne od osvietených sponzorov. Pritom nebolo to tak dávno, keď sa knižniciam predpovedal zánik. V deväťdesiatych rokoch sa poniektoré duše očarené že vraj trhovým hospodárstvom oháňali nástupom digitálnych technoló-

gií, a teda zbytočnosťou takej „predpotopnej inštitúcie“, akou podľa nich knižnice boli. Niekoľko knižníc aj padlo na oltár svetlej trhovej budúcnosti a zmenili sa na kancelárie, v horšom prípade na obchody s čínskym brakom a v najhoršom na krčmy a herne. Potom spravidla prišlo vytriezvenie, ale už bolo neskoro. Tie knižnice, ktoré sa ubránili najmä zásluhou samovražednej obetavosti ľudí, ktorí v nich pracovali, dokázali a dokazujú, že nie sú archaizmom z čias obrodencov ani reliktom totalitnej jednofarebnosti. Tým ostatne neboli nikdy. S rozpočtami napätými na prasknutie

dokážu tieto „chrámky knihy“ reagovať na súčasný svet, modernizujú sa, pribúdajú v nich počítačové študovne, internet, on line servis pre záujemcov o knihy. Či už to bolo v Piešťanoch, vo Zvolene či v Senici, zakaždým som žasol nad tým, ako čulo knižnice žijú, ako sa v nich naprieč generáciami stretávajú ľudia z tej najkvalitnejšej sorty, teda čitateľa. Štatistiky hovoria, že po severských štátoch máme jednu z najkvalitnejších sietí verejných knižníc. A to napriek tomu, že po fiškálnej decentralizácii sú chronicky finančne podvyživené a o nové prírastky doslova bojujú. Už je teda najvyšší čas, aby sa naši zákonodarcovia rozhýbali a namiesto čiastkových zákonov prijali moderný a najmä funkčný zákon o knihe a knižnej kultúre. Lebo – parafrázujúc klasikou – bez kníh z nás bude iba hŕba koží otrockých. Ak samozrejme tento stav nie je cieľom istých kruhov.

AKO BOLO, ČO BOLO

„Ak to pôjde takto ďalej, budú sa naši vnuci stretávať pred veľkou a zakladať Maticu,“ povedal mi raz herec Poldo Haverl na bratislavskom Kamennom námestí. Tak došla do reči Matica. Mój priateľ Štefan Fejko sa vyjadril, že bola stvorená za grajciare ľudu, a preto bola a je potrebná ako ČIERNE SVEDOMIE pre príslušníkov elity žijúcej na Slovensku, ktorí sa v minulosti pýšili, že sú uhorskejší ako Uhor, a dnes všemožne dokazujú, že sú európskejší ako Európa. Práve oni neradi počúvajú, že Matica v rokoch 1863 – 1875 vytvorila predpoklady na niečo také, ako je národný politik, národný parlament a národný štát. Kde boli vtedy bohatí slovenskí podnikatelia? Kde bola, okrem Moyses a Kuzmányho a niekoľkých desiatok vzdelaných rodofubov, cirkevná verchuska?

Mali by sme si položiť otázku, kde sa začali dnešné

problémy Matice. Prvú eufóriu z roku 1968 utopila pezlárovská kamarila, ktorá chcela mladých maticiarov, akým bol Peter Virsik, pozatvárať. Druhé znovuzrodenie po prevrate

Odstaviť mlyn maticných podryvačov

Peter VALO

v roku 1989 cez národný pohyb v spore o jazykový zákon zadusil svojim pochybným keľasením samotný vodca Matice. Tretiu ranu zasadila Kňazkova ministerská administratíva, ktorá ju ošklbala o Slovenskú národnú knižnicu, s ňou súvisiace pracoviská, a samozrejme o peniaze z rozpočtu.

Keď počúvam vyjadrenia viacerých dnešných politikov, nemôžem sa ubrániť dojmu, že by pokojne sedeli aj v uhorskom parlamente a vôbec by

ich netrápilo, že tam nesmú hovoriť po slovensky. Politika sa stala pre nich živnosťou a členovia Matice by mali podľa ich predstáv raz do roka napiliť drevo na vatru zvrchovanos-

čo si vyžaduje doba, v ktorej si aj silné európske krajiny uvedomujú dôležitosť historického, kultúrneho a národného povedomia. Kým vo Francúzsku už dávno povýšili význam

kách skvelé osobnosti umenia a kultúry, ktoré prirodzene udávali a určovali smer kultúrneho diania.

Snem zvolil, ako zvolil. Väčšina rozhodla. Jedno je isté, že víťaz volieb nemá čo oslavovať a nie je mu čo závidieť. Musí začať s kreatívnou, poctivou a tvorivou prácou, ktorá pritiahne nových členov a sympatizantov. Ak nedokáže presvedčiť rozvedené tábory, aby konečne zakopali vojnovú sekeru, bolo to len Pyrrhovo víťazstvo. Ďalšie škriepky a vojny len vyvolajú pohrdlivé úsmevy u neprajníkov Matice slovenskej a, čo je horšie, poženú ešte viac vody na mlyn podryvačov slovenskej štátnosti. Ak sa dnešná kritická situácia nezmení na prelomovú, ak sa nezačnú aktivizovať tvorivé generácie a budeme čakať, kým naše národné povedomie celkom padne na hubu, s najväčšou pravdepodobnosťou sa naplní prognóza, ktorú veľmi jasne pred niekoľkými rokmi na Kamennom námestí vyslovil Poldo Haverl.

SEBAOBRAHA

Čipovanie spoločenských zvierat, ktoré je v súčasnosti povinné, bude od januára 2014 v postate dobrovoľné. Od 1. októbra 2013 platí na Slovensku zákon, podľa ktorého museli majitelia psov, mačiek a fretiek z vrhu po roku 2011 dať svoje zviera začipovať. Proti kontroverznému zákonu sa zdvihla vlna kritiky, odporcovia zákona predložili na ministerstvo pôdohospodárstva petíciu, aby čipovanie bolo dobrovoľné.

Čipovacia kocúrkovčina

Poslanci NR SR argumentovali tým, že čipovanie nariadenia Európska únia a zákon platí všade. Nie je to celkom pravda. V štátoch EÚ (okrem Maďarska, Slovinska a Slovenska) nie je čipovanie spoločenských zvierat povinné; nariadenie je len v prípade, ak zviera vlastní cestovný pas alebo sa s ním obchoduje.

Podľa zákona, ktorý bude na Slovensku platiť do konca tohto roka, ak „fyzická osoba nezabezpečí identifikáciu zvierat, orgán veterinárnej správy uloží pokutu do 300 eur. Ak fyzická osoba nezabezpečí na svoje náklady identifikáciu a registráciu spoločenských zvierat, pre ktoré bol vydaný pas spoločenského zvierata, orgán veterinárnej správy uloží pokutu od 300 do 800 eur“.

Ľudia si kládli otázku, prečo štátu tak záleží na tom, aby bolo každé jedno zviera začipované. Veď u nás nie je ani zákonná povinnosť chodiť k veterinárovi. Aj takú vážnu vec, ako je očkovanie proti besnote, necháva štát bez kontroly na konani majiteľov zvierat. Navyše, mnoho zvierat je prihlásených mimo mesta kvôli nižším daniam, pričom však reálne žijú v parkoch. To je tiež situácia, ktorú nikto nerieši. Prečo teda zrazu povinné čipovanie, keď v iných štátoch to netreba? Vari pracovala loby veterinárov? Tí jedni pri čipovaní zarobia, keď suma za jeden čip sa pohybuje od 12 do 30 eur.

„Pri výhodách čipovania sa uvádza, že bude možné identifikovať psy v rámci celej Európskej únie a uľahčí sa tým kontrola ich pohybu. Na základe doterajších skúseností sa však domnievame, že v rámci celej Únie je zatiaľ otázka označovania čipom skôr otázkou biznisu než skutočnou snahou zaviesť určitý systém a poriadok do označovania spoločenských zvierat v celej EÚ,“ povedal prezident Slovenskej kynologickej jednoty Jozef Jursa.

Prekvapenie prišlo tri týždne po tom, čo zákon o povinnom čipovaní vstúpil do platnosti. V utorok 22. októbra poslanci odhlasovali jeho novelu, podľa ktorej od januára 2014 bude čipovanie psov, mačiek a fretiek, s ktorými majitelia necestujú mimo Slovenska alebo nie sú určené na predaj, dobrovoľné. Zvieratá, ktoré ľudia chovajú doma, už nebudú musieť majitelia povinne čipovať. Nahnevani môžu byť tí, ktorí svoje zviera dali poctivo čipovať kvôli zákonnej povinnosti, ktorá bude platiť tri mesiace.

Naozaj to všetko okolo kauzy čipovanie nepripomína Kocúrkovo tím, ktorí presadili nepotrebný zákon aj s hrozbami vysokých pokút? Ľudia, ktorí práve pre hrozbu penále minulí zbytočne peniaze na čip, mohli by si preplatenie sumy vymáhať v parlamente. Pravda iba v prípade, ak by naši zákonodarcovia niesli osobnú a finančnú zodpovednosť za svoje činy, ktorými ochudobňujú svojich spoluobčanov. Ale to je už o inom Kocúrkove...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Matica má a môže byť oporou národného pohybu a bytia

Lahostajnosť je pôda pre akúkoľvek totalitu

Eva ZELENAYOVÁ - Foto: (mrs)

Kto pozeral vo štvrtok 17. októbra vo verejnoprávnej televízii reláciu Pod lampou a mal aké-také IQ, musel byť zaskočený. Ohromený z toho, aká vyprázdnená generácia mladých ľudí vstupuje do života. Prítom si pripomíname 150. výročie cyrilo-metodského jubilea i 150. výročie založenia Matice slovenskej, výsostne kultúrneho a hodnotovo orientovaného odkazu našich predkov. Isteže tento stav spoločnosti má svoju genézu a dokonca je aj ľahko pochopiteľný.

Matica slovenská oživa.

Na druhej strane si musíme klásť otázku, čo robíme pre to, aby sme dokázali zachovať vlastnú identitu, štandardy morálky, ktoré sa formovali tisícky rokov. Ak mladý človek povie, že pre neho Slovensko nejestvuje, štát, národ sú pre neho prázdne pojmy, ak na otázku, keď znie hymna, čo to s ním urobí, odpovie – absolútne nič, tak vidíme pred sebou najprapravenjšiu generáciu na ovládnutie akoukoľvek totalitou.

■ VZDÁVAME SA IDENTITY

Jestvujú aj iné indicie naznačujúce, že náš národ stráca svoju identitu. Ako jasne to povedal pre náš týždenník vedec Peter Jančura: „Súčasťou identity každého človeka je jeho domov... zem pod nohami... ak toto niekto nepociťuje, nie je to neexistenciou krajiny, ale nevšímavosťou. V živote sme chudobnejší o všetko, čo prehládame.“ Ukazuje sa, že súčasné generácie sú nesmierne chudobné a ešte sa tým aj chvália.

Matica slovenská pred 150 rokmi vznikla nie ako odraz chudoby ducha slovenského človeka, ale práve na-

opak. Generácie vzdelancov v polovici 19. storočia jasne rozpoznavali ohrozenie ďalšej existencie národa a jeho duchovného dedičstva a dokonca so zbraňou sa postavili na odpor. V čase najväčšieho národného útlaku sa spojili konfesijne rozdelené spoločenstvá a založili Maticu slovenskú. Pochopili, že bez vlastného štátu či inštitúcie národ nemá šancu prežiť.

Noam Chomský, americký mysliteľ, profesor jazykovedy a filozofie, sa venuje aktuálnym otázkam spoločnosti. Vyšlo mu mnoho kníh, v ktorých sa usiluje podeliť o svoje poznatky. Hoci Chomský žije geograficky vo vzdialenom svete, postupujúca globalizácia sveta nás veľmi zblízuje. Problémy, ktorými sa zaoberá, týkajú sa aj nás. Podobne ako v USA aj na Slovensku pozorujeme „hašterenie sa politických strán, ktoré nič nerobia pre ľudí“, a stále viac si uvedomujeme „dezilúziu z politického systému“. Chomský prichádza k záveru, že v súčasnosti po prvý raz v histórii človeka čelíme reálnej destrukcii ľudského rodu. Vyzyvá na zachovanie kontinuity, lebo to konzervatívne nie je anachronizmus.

Ale tradičné hodnoty prekračujúce morálne horizonty storočí, ktoré, ako tvrdí, dnes vyhadzujeme von oknom. Nielen bývalý režim, ale oveľa sofistikovanejšie propagandistické metódy dneška ohrozujú už nielen existenciu národov, ale i ľudského rodu. Diskusia Pod lampou iba ukázala, aký rýchly a účinný je dosah tejto zákulisnej propagandy na dnešnú generáciu mladých ľudí. Tým skôr, že mnohí vyrástli v prostredí poznačenom komunisticou internacionálnou a bezbožnou ideológiou.

■ INFIKOVANÁ MATICA

Pred Maticou slovenskou stoja i dnes úlohy na sebazáchovu národa a jeho kultúry. Všetde okolo seba pozorujeme, ako sa ľudia hrýzú o dobre platené miesta. Sú schopní ísť bezohľadne za kariérou, asistovať pri nemorálnostiach, ísť proti podstate života, len aby si udržali náklonnosť svojich chlebobdarco. Ani Matica sa nevyhla indoktrinácii týmito ľuďmi a nebude ľahké vzdorovať im. Sloboda po roku 1989 neprinesla len úľavu spod jednej totality. Už od vzniku

štátu sme konfrontovaní s cudzími záujmami, spôsobujúcimi destrukciu v súdržnosti národa a v tlaku na jeho mentalitu.

Chomský si veľmi dobre uvedomuje metódu mentálneho zotročovania ľudí a varuje. „Keď si ľudia želajú viac slobody, nemali by sa dať zotročovať, utláčať, zabíjať, lenže v tom prípade sa dostávajú akosi prirodzene k slovu nové spôsoby kontroly, ktoré sa usilujú vniesť do života rozličné formy mentálneho otroctva, smerujúce k akceptácii rámca indoktrinácie a rezignácie na akékoľvek otázky.“ A akoby sledoval slovenské verejnoprávne médiá, tvrdí: „Televízia tlačí do hláv spleť myšlienok, ktoré nepochybne kalia myseľ. Doktríny sa formálne nevyhlasujú. ... V indoktrinácii ide o predpoklad. Predpokladáte určitý rámec a ľuďom prichodí iba ho akceptovať. ... Slušný propagandistický systém predsa neprezrádza svoje princípy a zámery. ... Je ťažšie odpútať sa od systému nevysovených predpokladov ako od explicitne vyslovených doktrín. Práve týmto spôsobom funguje dobrý propagandistický systém.“

■ VPLYV MÉDIÍ

V Amerike vznikol film aj príslovia: Pozri, kto to hovorí. Iste nie náhodou v krajine neobmedzených možností. Vo všetkom, aj v manipuláciách s ľuďmi. Mediálny trh na Slovensku sa vyprofiloval do tej miery, že počúvať názory občanov na akúkoľvek problém je ako čítať komentáre mainstreamových médií. Nijaká diverzita nehrozí. Zostádoveli sme. Spohodneli. Kým minulý režim násilím chcel zo spoločnosti vyhnáť Boha, v demokracii to ide ľahšie. Nič sa nemusí, ani žiť cnotne.

Matica slovenská je už niekoľko rokov vystavená silnému mediálnemu tlaku. Je zobrazovaná ako anachronická inštitúcia požierajúca verejné zdroje, pestujúca ľudstvo, klérofašizmus, ba dokonca aj komunizmus. Je známy zverský titul z Pravdy Zvezrozvestovcia z Matice. Lenže to poukazuje na fakt, ako štát rezignoval na svoju úlohu – morálny, intelektuálny a fyzický rozvoj človeka. Nie je možný bez sebaúcty, bez lásky k vlasti. Dostali sme schopní prijať svoje dejiny celistvo. Rozdeľujú spoločnosť, hoci by nás mali inšpirovať k prijatiu najlepšieho riešenia do budúcnosti. Matica potrebuje kritiku, nie však nepriateľský postoj. Ak sa nesprenenevri odkazu jej zakladateľov, môže byť i naďalej oporou národného bytia.

Nová vlastenecká generácia štúrovcov

Drahošlav MACHALA

Ak by sa ma rozhladení a inteligentní (teda neexistujúci) slovenskí novinári spýtali, čo je najväčším víťazstvom valného zhromaždenia Matice slovenskej, mám na to jednoznačnú odpoveď: zastúpenie Mladej Matice v novo-vozvolenom výbore MS. Niekoľko rokov sa na najvyššej matičnej úrovni nariekalo, že Maticu treba omladiť, ale prvý vážny krok pre to urobil predseda MS Marián Tkáč. Odvážil sa dokonca postaviť do ťažkých funkcií predsedu Mladej Matice JUDr. Mariána Gešpera ako tajomníka MS a na čelo sekretariátu MS Mareka Hanusku. Mladosť je to najväčšie, čo práve ukazuje životaschopnosť Matice.

Na čínorodosti Mladej Matice (MM) sa mi páči jej ochota páliť si prsty za Slovensko, schopnosť venovať vlasti nezištné všetku energiu. MM sa v slobodnom štáte zrodila ako nová vlastenecká generácia štúrovcov. Veslo vedenia mládeže na Slovensku aj koleso dejín, celú iniciatívu za skutočnú zvrchovanosť a suverenitu Slovenskej republiky rázne preberá Mladá Matica. Skončilo sa obdobie vajatania, rozkrádania Národného pokladu, nastupuje tvrdá,

systematická matičná práca za obnovu slovenskej kultúry, obnovu pamiatok, ale najmä za spevňovanie slovenskej národnej identity, ktorú vedome a dlhodobo za naše dane rozozierajú ako kyselina sírová žoldnierske protislovenské médiá Markiza, RTVS a Jojka!

Mladá Matica systematicky obnovuje pamäť národa: mladí matičiari z Vranova, z Banskej Bystrice, z Zvolenskej Slatiny, z Bardejova, z Prešova, z Košíc, zo Spišskej Novej Vsi stáli pod

O ČOM JE REČ

jazdeckou sochou kráľa Svätopluka 1. septembra 2010, aby vlastnými telami chránili sochu slovenského vládcu z 9. storočia. Vtedy, keď si „krátkodýchý“ predseda NR SR Richard Sulík s vlastnoručne vybranou kamarilou pod vedením Maríny Zavackej dovolil siahnuť na tento symbol slovenskej štátnosti. Mladí pochopili, že iba vtedy bude slovenský štát stáť pevne aj suverénne na dvoch nohách, ak cyrilo-metodskú národotvornú a kultúrotvornú tradíciu doplní aj svätoplukovská štátnotvorná tradícia. Mladá a krásna dievčinka a mladý slovenský mládenec stáli

priamo pod Svätoplukom so slovenskou štátnou a s matičnou zástavou. Takto ich nájdete zvečnených aj na zadnej stránke mojej 88-stranovej publikácie s názvom Pamätník kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade! Mladí matičiari sú rozhodnutí uvádzať do praxe myšlienku spisovateľa Romana Kaliského, ktorý na Námestí SNP v roku 1991 povedal: „Dost’ bolo protislovenskej politiky na Slovensku, dost’ jej bolo v hlavnom meste Slovenskej republiky v Bratislave! V tej Bratislave, kde magistrát tento rok nepovolil osadenie súsošia sv. Cyrila a Metoda! Členovia MM obnovili pripomienku výročia sedliackeho povstania na východnom Slovensku (2011), aktívne sa zúčastnili na podujatiach v Roku slovenského vlastenca Antona Bernoláka aj na jeho slávnostnej akadémii na Bratislavskom hrade (2012). Stáli so zástavami vo februári 2013 pri obrane Pamätníka štúrovcov na Štúrovom námestí v Bratislave. A mladých matičiarov môžete každý rok vidieť, ako pochodia so štátnymi aj s matičnými zástavami námestím Spišskej Novej Vsi, kde si pripomínajú padlých vlastencov, ktorí položili životy pri obrane proti maďarskej

agresii 23. marca 1939! Keďže sa mladý matičiarom nepáči národné vlajná Bratislava, pripomenuli si 3. mája 2013 výročie smrti Štefánika pri Euroveí. Na budúci rok sú pripravení spolupracovať s Nadáciou generála MRŠ. Napokon 5. júla 2013 pri 150. výročí vzniku MS pochodovali Košicami, hlavným mestom európskej kultúry, s mladými Slováckmi z celého sveta, ktorí sem prišli z Ameriky, Austrálie aj z Ázie. Zinscenovali tu úryvky zo slovenskej histórie: zo sedliackeho povstania, z príchodu hurbanovcov do Košíc 2. februára 1849 a vzdali česť slovenským legionárom, ktorí pomohli vytvoriť prvú ČSR.

UPOZORNĽEM: Mladá Matica vypísala finančnú zbierku na vytvorenie bronzového reliéfu s podobizňou prvého predsedu SNR Jozefa Miloslava Hurbana v Košiciach. Autorom je skvelý košický sochár Arpád Račko, autor Moysesovej sochy. Vyzývám každého „kto jak Slovák cíti“, že nemusí sa chytať šable, ale nech pošle jedno euro, najviac 5 eur, na účet Mladej Matice 2924891607/1100 na tento reliéf. Zbierka je povolená aj kontrolovaná Ministerstvom financií SR. Dokážeme vám spolu s Mladou Maticou, že je tu čas novej dôvery! Slováci, ukážte janičiarom a žoldnierom, akí sme nezničitelní a nezlomní! O stave zbierky budeme pravidelne informovať na stránkach SNN.

Financial Times tvrdia: Bezstarostní politici USA ohrozujú celý svet! Odpočúvanie diskredituje americký mýtus

Dušan D. KERNÝ – Karikúra: Andrej MIŠANEK

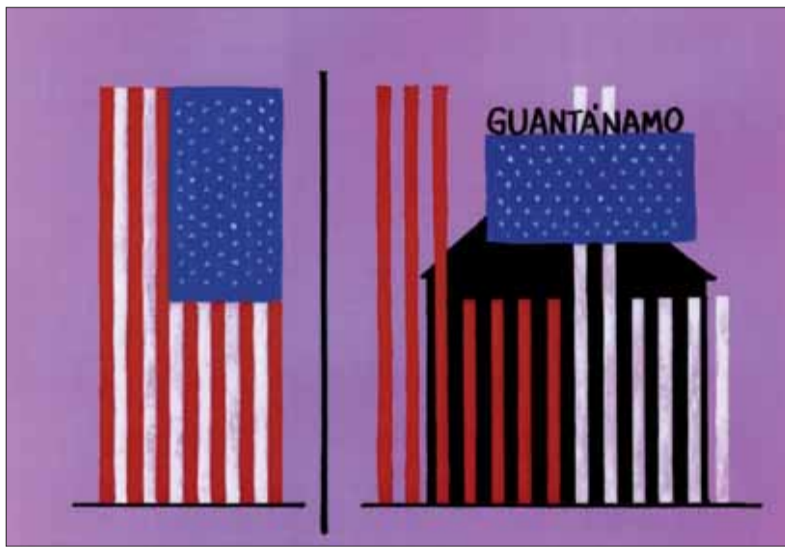
Európa, európska verejnosť – a s ňou aj slovenská – má problém. Kľúčový spojenec od nášho vstupu do Severoatlantickej aliancie a pilier svetového usporiadania svetového poriadku Spojené štáty americké vyzerajú v optike verejnej mienky ešte horšie ako v čase hlbokého úpadku ich prestíže v spojitosti s vojnou v Iraku.

Pokles reputácie, priam prepád renomé tak doma – u americkej verejnosti –, ako aj v zahraničí ako keby nemal konca. Po odhaleníach o mučení a porušovaní medzinárodného práva vo väznici v Iraku a potom v Guantanáme prichádza rázny protest Amnesty International o vraždení civilistov Američanmi v súvislosti so smrťami útokmi rakiet z diaľkovo riadených bezpilotných lietadiel nad Afganistanom a Pakistanom. A akoby všetkého nebolo dosť – prevládalo sa americké bezprecedentné odpočúvanie spojencov a vrcholných európskych politikov.

■ MASOVÝ PROTEST

Ikona amerických protestov, speváčka Joan Baezová, známa aj z koncertov na počesť V. Havla, sa tentoraz aktívne zapája do protestov proti zahraničnej politike Obamovej vlády. Vyhlásila, že je to prvé masové vystúpenie americkej verejnosti v tomto storočí. Kritikmi politiky USA sa stávajú aj spojenci, doterajší jednoznační stúpenci spolupráce s USA, nespochybniteľní európski proamerickí politici alebo podporovatelia americkej politiky v zahraničí, osobitne v tzv. postkomunistickej „novej“ Európe.

Tieto riadky sme napísali: Bezstarostní politici USA ohrozujú celý svet. Je prevzatý z článku rešpektovaných Financial Times, ktoré nimi uviedli text o tvrdom politickom vyderaní republikánov a ich postojí voči demokratickému prezidentovi Obamovi týkajúcom sa financovania rozpočtu USA. Bezohľadná stranícka politika víťazila

nad záujmami prezidenta o zdravotnú starostlivosť aj pre tie desiatky miliónov obyvateľov USA, ktoré doteraz nemali prístup k zdravotnému poisteniu a elementárnej medicínskej starostlivosti.

■ CIVILNÉ OBETE

Nemecký Die Welt v úvodníku napísal, že americký prezident si paradoxne môže pokojne sadnúť a rokovať s iránskym prezidentom, ale nie s americkými kongresmanmi. Kým na domácej pôde autoritu prezidenta Obamu ničí zlý internetový program vytvorený na kúpu zdravotného poistenia, v zahraničí je prioritnou témou správa medzinárodnej organizácie o potvrdených civilných obetiach raketových útokov amerických bezpilotných lietadiel na území strategického spojeneckého štátu Pakistan. Kým

prezident Bush počas dvoch volebných období strácal reputáciu pre vojnu v Iraku a po odhalení mučení v tamojších väzniciach, prezident Obama sa počas svojho druhého volebného obdobia stáva zosobením politiky nasadzovania bezpilotných lietadiel, ktoré dokázateľne usmrčujú nevinné civilné obete. Z popularity mu odkrojilo aj to, že nedodržel pôvodný predvolebný sľub, že zruší väznicu v Guantanáme, mimo územia USA na Kube, ktorej odsúdeniahodnú prax kritizovali aj autoritatívne medzinárodné organizácie.

■ Z PRVEJ RUKY

O tomto najznámejšom väzenskom tábore a praktikách v ňom dostatočne vierohodne vypovedá kniha „omylom“ väzneného moslima Moazzama Begga, narodeného

v roku 1968, ktorý ako prvý uveril takúto faktografickú publikáciu. Má výstižný titul Vázni v kletke a vecne opisuje praktiky mučenia, trýznenia a ponižovania v Guantanáme. Podľa jeho názoru dnes už nikto, dokonca ani samotné Spojené štáty americké neveria na proklamované ľudské práva, ale musia tézy o nich ich opakovať, aby udržovali verejnosť v presvedčení, že im tieto hodnoty stále ležia na srdci. Autor knihy, nespravodlivo väznený moslim, to povedal Tereze Spencerovej z redakcie Literární noviny pri príležitosti cesty do Jihlavy na Medzinárodný festival dokumentárnych filmov. Verejnosť tak mala príležitosť vecne konfrontovať politické deklarácie tejto mocnosti, ale aj celej spojeneckej politiky v aliancii NATO. Pre Begga znamená Afganistan väznicu Bagram, Irak zasa mučiareň vo väznici Abú Grajb a vyvrcholením je americká väznica Guantanámo na Kube.

■ PROBLÉMOVÝ AFGANISTAN

Takéto a podobné svedectvá uvádzajú aj nás do reality, čo čaká Alianciu pri stiahnutí vojsk z Afganistanu, keď len tento rok tam zabil takmer 1 800 afganských policajtov a vojakov, teda príslušníkov tých síl, ktoré Aliancia – medzi nimi aj naši vojaci – cvičí na to, aby prebrali kontrolu v strategicky dôležitej krajine. Inými slovami: už teraz je jasné, že z Afganistanu sa nebudú môcť spojenci stiahnuť úplne.

Pre slovenskú verejnosť je to zvláštny problém: médiá u nás za posledné desaťročie vyrástli na jednoznačnej, nekritickej podpore americkej vojny proti teroru, podpore invázie do Iraku, podpore politiky a diplomacie jednoznačne stotožnenej s Bushovou doktrínou a len málokto sa pripojil ku kritike americkej zahraničnej politiky vtedajšieho nemeckého kancelára a francúzskeho prezidenta, ktorí odmietli účasť svojich krajín na invázii do Iraku. Dodnes tieto médiá monopolne ovládajú spoločenskú scénu a mienku – a to v rozpore nielen s realitou, ale aj potrebami verejnoprávnosti na Slovensku.

POZNÁMKA

Jozef Golonka nemal nikdy problém s priamou rečou. „Tým, ktorí boli nad mnou, som vždy povedal, čo si myslím. Vždy som hovoril to, čo som považoval za pravdu. Žiaľ, mám taký dojem, že dnes sa na toto akosi zabúda,“ povedal mi uprostred leta, v deň, keď mu vykradli jeho milovanú chatu. Vraj radšej volil rozumný kompromis, ak mal pocit, že na oboch stranách je rozum. Tentoraz však na ústretovej polceste nedošiel. Niežby nechcel...

Bojoval za nás, sme na rade...

Jozef Golonka podal na poslanca Európskeho parlamentu Petra Šťastného trestné oznámenie za to, že ho pred časom nazval komunistom a eštablíkom. V júni vyvrátil Šťastného tvrdenie Ústav pamäti národa...

„S ŠtB som nespocoval, ale bol som preverovaná osoba,“ obhajuje odvtedy svoju česť Jozef Golonka. „Viete, celý život som sa správal tak, ako by sa mal správať hráč, ktorý si ctí fair play. Keď niekto nadáva, je našťvaný alebo...no, ja sa radšej otočím a poviem si – vyskoč mi na hrb. No u nás, v našom obľúbenom lakťovom súboji je akosi stále mimoriadne ťažké dodržiavať zásady fair play. Ja pomôžem niekomu a ten má za mojím chrbtom obraznú dýku, aby mi ju vrazil do toho chrbta.“ Aj to je časť myšlienkových pochodov a úvah Joža Golonku týchto dní.

Na lade aj v živote zažil aj viacero prehier, ale ako upozorňuje: „Musíme ich prísne rozlišovať. Doteraz ma trápi dištanc z Brna z roku 1960 – bolo to nepravdivé a nespravodlivé obvinenie z vraj úmyselného spôsobenia zranenia spoluhráčovi.“ Žiletka totiž nespravodlivosť považuje za to najhoršie, čomu človek musí čeliť. Nikdy sa však nepovyšoval, k ministromi alebo k bezdomovcomi sa správa úplne rovnako. Dobráčisko, ktorý aj dnes príde na stretnutie v dvadsaťročnom mercedese, o ktorom hovorí, že nové svetlo ho nedávno stálo viac, ako je hodnota celého auta. Chlap, ktorému je smutno, že našinci sa hanbia byť hrdí na to, že sú Slováci. Jozefovi Golonkovi je nedobre, keď vidí Slovensko chátrať, chýba mu hrdosť ľudí na to, že sú deti slovenskej zeme.

V spore so Šťastným však Jožo Golonka „bruslí“ ako Žiletka za starých čias: „Je to nehoráznosť. Človek, ktorý pracuje v Európskom parlamente, nežije v tejto krajine a nepozná jej situáciu, osočuje tých, čo tu žijú.“

Jeden zo športových webov nedávno priniesol komentár, v ktorom sa venuje sporu Šťastný – Golonka. Je v ňom aj táto veta. „Mladší z dvojice sa vydal na vojnu sám proti svetu, v ktorej stratil súdnosť.“ Škoda, pretože aj Šťastný je legenda, minimálne ako prvý kapitán našej reprezentácie. Jeho tragédiou je však určite to, že prešiel na ihrisko politiky. Jožo Golonka zostal dušou a i srdcom na lade – a v slovenskom drese. A to zjavne hovorí za všetko a okrem už spomenutého nálezu ÚPN o „čistej ľudskej tvári“ Jozefa Golonku, dáva za pravdu práve tomu staršiemu. Golonka bojoval za nás a dnes je čas to splatiť.

Ján ČERNÝ

Vysoké karty po voľbách v Čechách rozdáva Slovák Koho tlačí botka – predseda ČSSD Sobotka

Peter JÁNOŠÍK - Karikúra: Lubomír KOTRHA

V českých predčasných parlamentných voľbách zvíťazila opozičná ČSSD s niečo vyše dvadsiatimi percentami hlasov. Toto víťazstvo je však skôr na stranícku reflexiu ako na jasanie. Sociálni demokrati totiž ešte tak málo hlasov vo voľbách nezískali. Za skutočného víťaza volieb sa označuje strana ANO nováčika na českej politickej scéne Andreja Babiša, druhého najbohatšieho Čecha, ktorý je pôvodom Slovák.

Ten stranu zrejme založil iba z vlastných ambícií, aby mu peniaze nehli v bankách, pretože na vládnutie nie je reálne pripravený. Napokon, vidno to aj z jeho chabého rečníckeho prejavu. Získal však 18,6 percenta. Tretí boli komunisti s 15 percentami a za nimi sa umiestnila TOP 09 Karla Schwarzenberga, ktorá dostala 12 percent hlasov. Dosiaľ vládnuca ODS skončila medzi poslednými so 7,7

percenta hlasov. Predsedníctvo ČSSD berie na zodpovednosť za rozpačitý volebný výsledok svojho predsedu Bohuslava Sobotku a usiluje sa ho prinútiť, aby na svoju funkciu rezignoval. V kampani ho prezentovali ako budúceho premiéra, teraz ho vyradili z tímu, ktorý má rokovať o budúcej koalícii. Sobotka hovorí o vnútrostraníckom puči.

„Nebudem ustupovať nátlaku,

špinavej kampani a nedemokratickým praktikám, ktoré uplatňoval Zdeněk Fierlinger na pôde ČSSD v roku 1948,“ reagoval Sobotka. Fierlinger bol bývalý šéf sociálnych demokratov, ktorý po komunistickom prevrate v roku 1948 zosnoval „zlúčenie“ strany s komunistami. De facto išlo o likvidáciu sociálnej demokracie.

K úspechu strany najbohatšieho Slováka Andreja Babiša prispe-

lo aj výdatné masírovanie mozgov českých voličov účinnými bonmotmi, ako je trebárs aj tento: „Nemáte radi Česko, jeho reč a kultúru? Jednoduchým, pritom zaručeným a v praxi niekoľko ráz osvedčeným spôsobom, ako zlikvidovať náš štát, je znovu a znovu voliť tie politické strany, ktoré zasadali vo vláde od zamatovej revolúcie. Tieto strany opakovane dokazujú, že v odbore štátnej devastácie dosahujú majstrovskú klasifikáciu.“ O Babišovi sa pred voľbami písalo, že sa pasuje do „roly spasiteľa, ktorý dá veci do poriadku“. „Veď,“ píše sa v povolebných komentároch ironicky, „kto iný by mal rozumieť ľuďom, ktorí žijú často z necelých desiatich tisíc korún mesačne, než dakto, kto sedí na miliarde?“

Aj tak na českej politickej scéne prevláda názor, že každopádne treba zostaviť novú vládu a vyhnúť sa opakovaniu volieb. Rokuje sa o možných koalíciách. Ako najpravdepodobnejšia sa ukazuje spojenie ČSSD, ANO a KDU-ČSL. Konzervatívci a ľudovci sa teraz opäť dostali do parlamentu, keď získali 6,7 percenta hlasov. Pred nich sa dostala aj nová strana Úsvit podnikateľa japonského pôvodu Tomia Okamuru s 6,8 percenta.

Predčasné voľby sú dôsledkom škandálu, ktorý vyplával na povrch v polovici júna. Do sídla vlády vtedy vtrhla polícia a prevládala sa kauza okolo šéfky kancelárie vtedajšieho premiéra Petra Nečasa (ODS) Jany Nagyovej, s ktorou mal premiér viac ako len pracovný pomer. Dnes už jeho manželka protizákonne využívala služby tajných služieb aj na sledovanie jeho niekdajšej polovičky...

NA MARGO

Veľa rokov trvali polemiky okolo listu biskupa Jána Vojtaššáka, adresovaného Alexandrovi Machovi v roku 1943. Tento dokument, ktorý zachránil tisíce Židov pred deportáciou, bol zaevidovaný na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky 5. marca 1943. Bývalý minister vnútra A. Mach o tom píše v článku Nad listom biskupa Vojtaššáka, ktorý uverejnil v knihe Z ďalekých ciest. O liste, presnejšie Pamätnom spise Židov, sa vedelo, lebo Mach i biskup sa naň odvolávali v súdnom procese, ale sa „stratili“.

Vypočuli nárek

Tajomstvo „zmiznutia“ či utajenia listu trvalo do septembra 2013, keď som navštívil archív Ústavu pamäti národa a medzi dokumentmi, ktoré prišli len nedávno v rámci delimitácie na ÚPN z Prahy, náhodne som objavil hľadaný Pamätný spis, ako ho označili neznámi pisatelia. Je to srdcový list poslaný bez odosielateľa poštou z Obišovciem, ktorým sa nepodpisali Židia obracajú prostredníctvom biskupa Vojtaššáka na katolícku cirkev o pomoc pred ohláseným obnovením deportácií Machom vo februári 1943. Nie je to list písaný biskupom, ale je to list Židov bez jeho písomnej poznámky, ktorý odniesol 5. marca 1943 Ladislav Hanus do Bratislavy a odovzdal ho osobnému sekretárovi A. Macha Valentínovi Beniakovi s ústnym odkazom biskupa, „aby si obsah povšimli a zjednali nápravu“. Mach po prečítaní Pamätného spisu si hneď predvolal nemeckého vyslanca H. E. Ludina, ktorému oznámil, že „viac ani jeden Žid (alebo ani jeden vlak) nebude vyvezený, kým nedostaneme spoľahlivé správy o osude už vyvezených Židov.“ Okrem toho biskup oboznámil s Pamätným spisom konferenciu biskupov a tí okamžite 8. marca 1943 vydali Pastiersky list, v ktorom sa jednoznačne zastali Židov. V kostoloch sa čítal v nedeľu 21. marca a čítal ho aj prezident Dr. Jozef Tiso, dekan v Bánovciach nad Bebravou.

Tlak Nemcov na vyvezenie zvyšných Židov neútlchal ani po 20. októbri 1942, keď boli deportácie zastavené, ani po Machovom oznámení v marci 1943 nepokračovať v deportáciách. Biskupi, keď vysídlení Židov nemohli zabrániť, v svojich stanoviskách žiadali, aby neboli porušované prirodzené Božie zákony, aby aj rodiny, ktoré sú vysídľované, neboli trhané. Pri procese s „vlástizradnými“ biskupmi v päťdesiatych rokoch to bolo prekrútené tak, akoby pri deportáciách preferovali odsun celých, kompletných židovských rodín, argumentujúc potrebou ich zachovania. Práve slovenskí biskupi v záujme ľudskosti a v zmysle kresťanskej morálky žiadali, aby rodiny pri vysídlení neboli trhané, vychádzajúc z presvedčenia, že idú do svojich samosprávnych dištriktov, o čom presviedčali Nemci slovenskú vládu. Píšu o tom zástancovia Židov, hlboko veriaci ľudia a priami účastníci niektorých rokovaní tejto bolestivej kauzy – Dr. Ján Balko a exminister Dr. Gejza Medrický v svojich pamätiach, a tak sa vyjadril aj biskup pred súdom.

Stanislav MÁJEK

Slováci sa tvrdo postavili proti Hitlerovi pri otázke „konečného riešenia“

Dozvuky holokaustu na Slovensku

V roku 2000 schválila Národná rada SR 9. september ako Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia. V ten deň v roku 1941 vláda prvej Slovenskej republiky prijala Nariadenie o právnom postavení Židov, obsahujúce 270 paragrafov, známe ako Židovský kódex. Týmto nariadením spôsobila tragédiu tisícom židovských rodín. O tejto téme sa na Slovensku začalo diskutovať. My sme dali priestor expertovi na toto obdobie, historikovi profesorovi Milanovi S. ĐURICOVI.

Zhovárál sa Ján SMOLEC – Foto: Ladislav LESAY

• **Vplyvné Slovenské vydavateľstvo vydalo v minulých dňoch stostránkové špeciálne vydanie svojho týždenníka venované Tisovej republike v rokoch 1939 – 1945. Na prvej strane láka čitateľov oznamom, že články napísali naši poprední historici Dušan Kováč, Ivan Kamenec. Ďalší titulok na prvej príťahuje čitateľov: Naozaj si myslíte, že o TISOVEJ VOJNOVEJ REPUBLIKE VIETE VŠETKO? Ako hodnotíte tieto texty?**

V niektorých textoch cítiť výraznú ideologickú predpojatost' i historické nezrovnalosti. Veď napríklad pod dátumom 6. október 1938 tam píše: „Žilinský manifest. HSLS vyhlásila autonómiu Slovenska.“ Historická skutočnosť je taká, že v Žiline sa v ten deň zišli na poradu zástupcovia piatich politických strán a vydali spoločný text – Žilinskú dohodu, ktorý nesie podpisy v tomto poradí: Za republikánsku stranu zemedelského a maloroľníckeho ľudu: P. Teplanský, Ján Ursíny, J. S. Vančo, Ján Petrovič, Ján Lichner, Karol Rybárik, Ondrej Devečka, Kornel Stodola, Adolf Šelme, Ing. Jozef Styk, Milan Polák. Za Živnostenskú stranu: Ján Liška. Za československých národných socialistov: Dr. Emil Lukáč. Za fašistov: Ján Ivák. Za Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu: Dr. J. Tiso, Dr. J. Buday, Jozef Sivák, Dr. Martin Sokol, Karol Sidor, Dr. Karol Mederly.

Ako z dokumentu jasne vyplýva, bolo to vyhlásenie dohodnuté piatimi rozličnými politickými subjektmi a podpísané dvadsiatimi tam prítomnými zástupcami týchto strán, z ktorých iba šiesti boli za HSLS. Aj iba jedno také objektívne falošné a zvádzajúce tvrdenie podobného druhu oprávňuje čitateľa urobiť si veľmi kritický postoj voči autorom tejto publikácie. Ale podobné prešľapy sa tam nachádzajú takmer na každej strane, ktorú som potom pozornejšie prečítal. Faktograficky je v tomto hrubom špeciálnom vydaní časopisu zachytené a ilustrované mnoho skutočných udalostí. Pri mnohých je však cítiť základný postoj autorov, ktorým je protinárodne a protikresťanský zameraná ideológia československého komunizmu. A tomu sa nemožno čudovať. Po poslednej formálnej zmene režimov napríklad vo vtedajšom východnom Nemecku nová vláda hneď dala výpoveď 1 506 profesorom, ktorí vyučovali nemecké dejiny alebo boli na čele organizačných buniek komunistickej

strany. Nič podobné sa na Slovensku neudialo. Preto vo všetkých vedeckých ústavoch a na univerzitných katedrách zostali sedieť a podnes tam sedia a neprestávajú pôsobiť tí istí historici, ktorých tam nasadili niekdajší komunistický režim, pražské vedenie KSČ. Ja ich však chápem. Veď keby som musel po zmene režimu prednášať a písať často opak toho, čo som dlhé roky prednášal a písal, neodvážil by som sa ráno pri holení pozerať na zrkadlo so svojou tvárou. Za to sú zodpovedné najmä všetky doterajšie vlády Slovenskej republiky.

• **Autori väčšiny článkov nemali možnosť nazrieť do zahraničných archívov. Vy ste v emigrácii mali možnosť študovať materiály o prvej Slovenskej republike v zahraničných archívoch. Aj na základe tohto štúdia ste vydali učebnicu Dejiny Slovenska a Slovákov, proti ktorej sa marxistickí historici vzbúрили a dosiahli, že sa zo škôl stiahla.**

Práve toto je jedna z príčin doposiaľ neúplnej, jednostrannej a ideologickej podmienenej slovenskej historiografie. Plných päťdesiat rokov – a to sú viac než tri generácie historických pracovníkov! – historici na Slovensku museli študovať dejiny bez možnosti konzultovať zahraničné archívy a pod prísnou cenzúrou tvrdej ideologickej diktatúry, ktorá každú publikáciu podrobila dvoj- aj trojnásobnou kontrolou tzv. „lektorov“ alebo „recenzentov“. Jeden z nich mal odvahu napísať, že „historici už len ako papagáje si osvojovali to, čo vykonštruoval mocenský aparát. Ale boli to učenlivé papagáje, hrajúce sa na vedcov“ (J. Jablonický). To je proti všetkým základným požiadavkám metodológie historických vied. Bez slobody badania a publikovania nemožno hovoriť o historickom vede. Ale ani za uplynulých dvadsať rokov sa to, žiaľ, veľmi nezmenilo. Preto ma neprekvapilo, že sa viacerí tunajší historici búrili proti mojim Dejinnost. V nich som sa totiž usiloval predstaviť čitateľom naše bohaté, neraz tvrdé, ale aj úspešné dejiny tak, ako sa to všetko skutočne udialo. Slovenský národ však dal veľmi výrazné poučenie tým „popredným historikom“. Moje Dejiny, ktoré v prvom vydaní mali 286 strán, boli tak rýchlo vypredané, že v pomerne krátkom čase musel som pripraviť druhé, tretie aj štvrté vydanie. Každé z nich som náležite opravil a bohaté doplnil.

Keď som v tomto roku zadal do tlače už 5. vydanie, tak kniha dosiahla s ilustráciami vyše tisíc strán. A slovenský národ odpovedal na tie kritiky najnovšie aj tým, že toto tisícstranové 5. vydanie sa vypredalo za krátkych šesť mesiacov. Ešte v tomto istom roku vydavateľstvo muselo prikročiť k dotlači v počte normálneho vydania.

• **V roku 2008 ste vydali knihu Tiso a Židia. Píšete v nej, že Židia sa objavili na našom území už v 9. storočí. Zaznamenávajú aj prvé pogromy proti nim, ktoré jednoznačne odsudzujete...**

História Židov je pre mňa takou istou otázkou ako história ktoréhokoľvek iného národa kdekoľvek na svete. Ak sa chcem ňou zaoberať, nikto mi v tom nemôže zabrániť ani diktovať, ako mám formulovať výsledky môjho badania. Aj o tejto otázke som mal možnosť preskúmať stovky, ba tisíce dokumentov v rozličných európskych, ba aj v izraelských archívoch. Preto pokladám za solídne fundované a dokumentované všetko, čo som o tom napísal. Zrejme nevylučujem, že sa v mojih prácach môžu nájsť neúplnosti alebo chyby. Žiadne ľudské dielo nikdy nedosahuje absolútnu dokonalost'.

• **Po vyhlásení samostatného Slovenského štátu, ktorý sa musel dať pod ochranu Nemeckej ríše, nastolila sa aj otázka vzťahu k Židom. Akceptovať nemecké požiadavky najviac presadzovali Tuka a Mach, ktorí sa bezvýhradne dali do služieb nemeckého národného socializmu.**

Je všeobecne známe, že malé národy a najmä ich mladé štáty vždy boli existenčne závislé od veľmocí, ktoré ich uznali a podporovali. V čase, keď vznikla prvá Slovenská republika, absolútnym podmieňovateľom politického diania v strednej Európe, ba aj v širšom európskom priestore bola Hitlerova Nemecká ríša. Tá dala impulz na vyhlásenie samostatného Slovenského štátu a zaviazala sa uznať Slovenský štát a zaručovať mu jeho územie. Z toho vyplývala povinnosť slovenských štátnych predstaviteľov rešpektovať určité zmluvne zakotvené povinnosti voči Nemecku. Nemecko však, okrem málo výnimočných prípadov, rešpektovalo štátnu suverenitu Slovenskej republiky a nechávalo Slovákom širokú slobodu vo vnútornom vedení štátu. Prezident Tiso

podobne rešpektoval aj tých dvoch slovenských ministrov, ktorí sa ideovo stále viac prikláňali k nemeckému národnému socializmu. Ukázalo sa to najmä v otázke „riešenia židovskej otázky“, ktorá bola jedným z najhlavnejších bodov Hitlerovho politického programu pre celú ním ovládanú Európu.

• **Jeden čas bolo aktuálne riešenie vysťahovať Židov na Madagaskar. Hitler sprvoti chcel napodobniť Stalina, ktorý pre Židov zriadil autonómu židovskú oblasť v Birobidžane.**

Židovskú otázku nevymyslel Hitler. Odhladnuc od toho, že Židov už v stredoveku prenasledovali a vyhánali napríklad v Anglicku (1290), vo Francúzsku (1394), v Španielsku (1492), ba v Nemecku už v rokoch 1096, 1348 a 1573, v novšom 19. storočí takmer vo všetkých štátoch vo verejnej mienke vznikali protižidovské nálady. Slovensko v tom nebolo výnimkou. Veď už počas 17. a 18. storočia sa na Slovensku usadilo toľko Židov, že naše územie v maďarskej hovorovej reči nazývali „Maďarský Izrael“. Takmer u všetkých našich spisovateľov 19. storočia nachádzame priame či nepriame odrazy tejto mienky. Ale netýkalo sa to širokých mas Slovákov, ktorí voči cudzincom vždy prejavovali spontánnu úctu a ústretovosť. Moji starí rodičia mali v dedine obchod a asi sto metrov vyššie na tej istej ulici bol podobný obchod židovskej rodiny. Naši dospeli si vymieňali s nimi priania a darčeky pri rozličných sviatkoch a my deti sme sa celkom spontánne spolu hrávali. Až keď sa Hitler stal neobmedzeným pánom svojej ríše a najväčšej časti Európy, nanútil všetkým vládam spoluprácu na jeho „vyčesani Európy od Židov“. Slovenská republika bola po Nemecku, Rakúsku, Protektoráte Čechy a Morava, Maďarsku, Rumunsku a Srbsku siedmim štátom, ktorý na základe medzištátnej zmluvy s Nemeckou ríšou 23. marca 1942 začal vyvážať do Nemecka na práce Židov, ktorí tým strácali slovenské občianstvo.

• **Ani samotní Židia, ktorí dokonca žili v Nemecku, spočítajú netušili, aký osud ich čaká. Zo Slovenska sa dobrovoľne vysťahovalo iba desaťtisíc Židov. V mnohých prípadoch im západné demokratické štáty odmietli dať vstupné víza.**

Stovky najrozličnejších dokumentov dosvedčujú, že vtedy absolútne nikto nemohol vedieť, aký koniec bude mať koncentrovanie Židov v nemeckých pracovných táboroch. Veď bolo všeobecne známe, že Hitler už od začiatku svojej vlády dal rozpracovať obsiahle programy, ako vyviezť Židov z Nemecka na Madagaskar alebo aj do južnej Afriky. Tam niekde sa mal pre nich zriadiť normálny štát, ktorý by si sami spravovali. Ale ostatné štáty nepodporovali túto ideu a najmä neboli ochotní finančne podporiť vznik takého štátu ani prijat' nemeckých Židov na svoje územie.

• **Keď sa Tiso dopyčul, čo sa so Židmi v táboroch robí, chcel sa vzdať funkcie. No samotní Židia mu odkazovali, aby to nerobil, lebo všetkým bolo jasné, že prezidenta by vystriedal Tuka a ten by požiadavky Hitlera splnil do bodky. Kritici Tisu v spomínanom časopise nespomenuli, že Tiso a jeho ministri dali tridsiatim piatim tisícom Židov legitímácie, na základe ktorých sa nemuseli vysťahovať.**

Je to všetko pravda. Spomínané fakty nezapadajú do koncepcie niektorých „našich popredných historikov“. Nespomenuli ani to, že Slovenská republika bola prvým štátom, v ktorom Nemci narazili na taký tvrdý odpor v tejto otázke, že už v októbri 1942 museli prerušiť svoj program „konečného riešenia“. Už dávno to objektívne konštatoval francúzsky historik ruského židovského pôvodu Léon Poliakov vo svojom diele Bréviaire de la haine, ktoré vyšlo v Paríži 1995.

Ludia a udalosti, ktoré by nemali zapadnúť prachom

Novembrové historické návraty

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Hoci si na poslednej strane pravidelne pripomínáme výročia udalostí a osobností, ktoré sa zapísali do národných dejín, hoci je tu rubrika Osobnosti Slovenska, v ktorej sa redakcia vracia k významným Slovákom našej histórie, je prirodzené, že aj mimo nich sa čitateľ stretáva s návratmi do našej minulosti – patrí to k poslaniu SNN. V tomto prípade pôjde o skutočnosti, ktoré sa viažu s novembrom – dávne i nedávne.

■ MATEJ HELL

Technický génius svojej doby umrel 4. novembra 1743 pred 270 rokmi a dožil sa úctyhodného veku deväťdesiatich rokov. Vyrástol v Kremnici, tu aj pôsobil ako konštruktér, keď ho do svojich služieb zlákal banskoštiavnický podnikateľ európskeho formátu knieža Furstenberg, aby odvodnil zatápajúce šachty. Jeho úsilie bolo nielen úspešné, ale zdokonalením čerpacích zariadení upútal pozornosť odborníkov v širokom okolí. Energiu, potrebnú na pohon čerpadiel, získaval príivodom z nádrží na zachytávanie dažďovej a snehovej vody, ktoré budoval v širokom okolí Banskej Štiavnice (tzv. tajchy). Mal najväčšiu zásluhu na záchrane štiavnických baní pred vytopením a v konečnom dôsledku aj na svetovom chýre Banskej Štiavnice. Vo veľkej miere mu v tom pomohol aj jeho syn Jozef (1713 – 1789), žiak svojho otca a študent profesora Samuela Mikovíniho na prvej banskej vysokej škole na svete. Matej Hell sa žení neskor. Jozef sa narodil, keď mal otec už šesťdesiat rokov – a pritom najmladší syn, budúci astronóm, riaditeľ cisárskeho observatória vo Viedni a profesor matematiky na viedenskej univerzite Maximilián Hell prišiel na svet ešte o sedem rokov neskôr. Syn Jozef zdokonaľoval otcove konštrukcie, vynášiel vodostrojové čerpací stroj, v tom čase najdokonalejšie zariadenie svojho druhu na svete. Princíp jeho ďalšieho vynálezu – vzdušného čerpacieho stroja – sa dodnes využíva pri čerpaní nafty.

■ POPRAVA V PLEŠIVCI

Zvest' už bola vyhubovaná, tesári dokončili šibenice s potrebnou scenériou, dav sa zišiel na námestí – a po hodine čakania sa ľudia roztrhali, keď miestny hlásnik oznámil, že sa nič nekoná. Popravení mali byť 6. novembra 1848 – za účasť na ozbrojenej vzbuze – traja slovenskí národovci: Janko Francisci, Michal Bakulini a Samo Daxner. Tesne pred vykonaním rozsudku štátarilný súd Gemerskej stolice zrušil trest smrti a odovzdal obvinených riadnemu súdu. Rozhodol o tom chorvátsky bán Josip Jelačić, ktorého cisársky dvor vo Viedni ustanovil za hlavného veliteľa vojska a tie práve porazili uhorské gardy pri Schwechate – Jelačić tvrdilo požadoval, aby sa nevykonala nijaký trest smrti za tzv. „zradu uhorskej vlasti“. A prispela aj Kossuthova výzva: „Nerobme zo zradcov Uhorska martýrov!“

■ ZASPALI ČAS

Niekoľko ďalších udalostí sa bude týkať prelomového roku 1918, keď sa skončila prvá svetová vojna a vzniklo Česko-Slovensko, ešte niekoľko mesiacov so spojovníkom. Naš rozchod s Uhorskom či vyslobodenie sa spod krutej maďarskej nadvlády nebol v roku 1918 taký jednoznačný, ako by sa z dejepisu zdalo. Je to prirodzené – vedúce miesta stále ešte zastávali ľudia z čias monarchie. A tak ešte 5. novembra 1918, týždeň po Martinskej deklarácii, ktorou sa zástupcovia Slovákov vyjadrili za spolužitie s Čechmi v spoločnom štáte ako rovný s rovným, s vlastným parlamentom, so súdnictvom a s paritným zastúpením v štátnych orgánoch, zhromaždenie predstaviteľov Trenčianskej župy vydalo vyhlásenie za seba a hornouhorské župy, že sa odmietajú pripojiť k Česku, lebo „verný slovenský národ má najlepšie

predpoklady na svoj rozvoj len v rámci Uhorska!“.

■ HOLÍČ BOL PRVÝ...

Maďari napriek rozhodnutiu veľmocí nemienili Slovensko opustiť – musela zasiahnuť ozbrojená sila nového štátu, vtedy zložená z českých vojakov, príslušníkov teľovýchovných jedôt Sokol a zo slovenských dobrovoľníkov, zväčša z českého pohraničia – zo Záhoria a z myjavských kopaníc. Dňa 2. novembra vstúpili na slovenskú pôdu

Janko FRANCISCI

a ako prvé obsadili Holíč a Gbely. Vojenské akcie trvali až do konca leta 1919 – to si však už zaslúži osobitnú zmienku.

■ MINDENT DRÁGA...

Piateho novembra 1938 maďarské vojská, domobrana (honvédi) a žandárstvo začali obsadzovať južné Slovensko. Slováci sa museli vystáhať, na vidieku obyčajne do nasledujúceho rána, pričom si mohli vziať len to, čo si dokázali naložiť na voz, v ojedinelých prípadoch na nákladné auto. Veľa ľudí, najmä sedliakov, viazaných na svoju pôdu, zostalo však žiť v Maďarsku – potom vyše šesť rokov sa nesmeli na verejnosti rozprávať po slovensky. Dôvod na dodržiavanie tohto príkazu mali žandári jednoduchý: Maďarský chlieb ješ, po maďarsky hovor! V niektorých mestách sa organizoval slávnostný vstup maďarských vojsk, najpompéznejší bol v Košiciach, do ktorých vkročil sám Horthy v admirálskej uniforme a na bielom koni – Maďari a maďaróni ho nadšene vítali. O niekoľko týždňov davy nedávnych nadšencov kráčali tou istou ulicou s transparentmi a so skandovaním: „Mindent drága, visza Prága!“ – Všetko drahé, naspäť k Prahe!

■ PREŽILI VOJNU A...

Dňa 8. novembra sa odkiaľsi z balkánskeho frontu pešo vracala početná skupina vojakov 11. strelčského pluku, ktorý mal sídlo v Čechách. Doránani chlapi sa ledva vliekli v zodrátých, neraz aj krvavých uniformách. V Komárne ich prepadli ozbrojení maďarskí gardisti. Tridsaťsedem vojakov, ktorí prežili utrpenia vojny, zastreli na mieste, päťdesiatich uväznili v miestnej pevnosti, ktorá dnes patrí k najvýznamnejším historickým pamiatkam na južnom Slovensku. Tých tridsaťsedem nevinných obetí by si tu zaslúžilo aspoň skromnú pamätnú tabuľu.

■ ZÁNIK MONARCHIE

Rakúsko-uhorská monarchia oficiálne zanikla 11. novembra 1918, keď jej posledný panovník Karol I. podpísal abdikáciu. Dnes si už možno nevedujeme, že to bola na tie časy mocná a veľká ríša – tretia najväčšia v Európe v počte obyvateľov (približne päťdesiat miliónov) a druhá, hneď po Rusku, najväčšia svojou rozlohou (približne 680 000 štvorcových kilometrov). Ako vieme z nedávneho článku v SNN, vladárskej predstavy sa Karol I. nevedel vzdať a svoj neslávny koniec zavíšil spojením s maďarskými sprisahancami, ktorí chceli obnoviť kráľovstvo a na trón posadiť posledného Habsburga. Skončilo sa to zatknutím, vyhnanstvom na ostrove Madeira a predčasnou smrťou mladého expanovníka.

■ DEGRADÁCIA ŠTEFÁNKA

Zjavná degradácia Milana Rastislava Štefánika českými poprevratovými politikmi sa udiala 14. novembra 1918. Vtedy Dočasné národné zhromaždenie aklamačne zvolilo za prezidenta Česko-Slovenskej republiky (ako sa ešte volala) profesora Tomáša G. Masaryka a vymenovalo prvú (dočasnú) vládu ČSR. Predsedom sa stal významný český protimonarchistický politik Karel Kramář a Slováci v jeho kabine získali dve kreslá: MUDr. Vavro Šrobár sa stal ministrom zdravotníctva a zároveň ministrom pre správu Slovenska a generál PhDr. Milan Rastislav Štefánik ministrom vojny. Zo strany českých predstaviteľov to bolo jasné gesto: po prvé – vo vláde bolo už kreslo ministra národnej obrany, ktoré obsadil Václav Klobučák, po druhé – nijaká vojna sa nekonala a ani nebola na obzore, práve sa totiž jedná veľká skončila. Napriek tomu išiel Štefánik na najrizikovejšie miesto – previesť česko-slovenské légie osemtisíc kilometrov cez rozvrátené Rusko, horiace v plameňoch revolúcie a občianskej vojny, cez nekonečnú Sibír k Tichému oceánu a z Vladivostoku cez oceány späť domov.

■ ZABÚDANÁ INICIATÍVA

V prehľade najdôležitejších udalostí, vedúcich k vzniku samostatného slovenského štátu, sa neraz zabúda na udalosť, ktorá sa odohrala 17. novembra 1918 v Ružomberku. Na ľudovom zhromaždení, ktoré viedol politik a miestny rímskokatolícky kňaz Andrej Hlinka, prijali rezolúciu s požiadavkou, aby sa na území, ktoré obývajú Slováci, vybudovalo samostatný slovenský štát ako súčasť ľudovej republiky Česka a Slovenska.

■ FACKA REŽIMU

Presuňme sa v čase o sedemdesiat rokov bližšie k našej súčasnosti. Píše sa 13. november 1988. Jedna z najstarších vysokých škôl na svete, univerzita v Bologni udelila čestný doktorát za spoločenský prínos pre Európu a snahu o demokratizáciu socializmu v Československu slovenskému politikovi Alexandrovi Dubčekovi. Po mnohých komplikáciách a prieťahoch mu nakoniec štátne orgány vtedajšej ČSSR umožnili cenu osobne prevziať – bola to jeho prvá zahraničná cesta od roku 1970 a zároveň aj prvé verejné vystúpenie. Udalosť mala veľký ohlas v celej svetovej tlači – iba české a slovenské médiá museli o celej veci mlčať.

Imrich Kružliak stále aktívny matičiar O rok oslávime jeho stovku

Ján SMOLEC - Foto: (mrs)

„Neexistuje na Slovensku podujatie, na ktorom odznieva toľko úprimného obdivu a lásky k Slovensku než na valnom zhromaždení Matice slovenskej,“ povedal mi pri víťaní sa v Martine deväťdesiatdeväťročný Imrich Kružliak. V poslednom čase sa zdržuje mimo Slovenska – v Mnichove. Pred sedemdesiatimi rokmi emigroval, lebo napriek tomu, že bol účastníkom povstania v roku 1944, komunisti ho prenasledovali preto, že bol zároveň aj aktívnym bojovníkom pri vzniku prvej Slovenskej republiky. Dlhé roky žil vo vyhnanstve, ale lásku k vlasti, k rodnému Slovensku nestratil. Dokazujú to jeho literárne a publicistické diela. Kružliak ako predseda slovenských spisovateľov v zahraničí patril medzi najaktívnejších Slovákov, ktorí odvodili obrovské úsilie, aby sa v roku 1993 znovu obnovila slovenská štátnosť.

V tom čase som sa s Imrichom Kružliakom spriatelil. V období zápasu o druhú slovenskú samostatnosť s Romanom Kaliským, Drahošom Machalom a už zial nebohyň Gustom Valachom sme sa s Imrom Kružliakom často, najmä v redakcii Slovenských národných novín stretávali, ale občas to bolo aj vo vechie pri pohári vinka, a analyzovali, čo sa robí dobre a čo zle v snahe vymaniť sa druhý raz z českého područia. Imro Kružliak vtedy úprimne podporoval Mečiaru a prirvnával ho dokonca k Štúrovi. Počúval jeho prejav na prvom valnom zhromaždení Matice slovenskej v roku 1990. Mečiar bol už vtedy za jasné rozdelenie kompetencií medzi Slovenskou republikou a Českou republikou. To však ešte nebol krok k rozdeleniu federácie. Krok k tomuto cieľu Mečiar urobil až na druhom valnom zhromaždení Matice v roku 1992. Nikto iný z vtedajšej politickej garnitúry takým odvážnym a pokojne demokratickým spôsobom by Slovensko k zvrchovanosti a suverenite nedoviedol. Kružliak do Horizontu vtedy napísal: „Môže Mečiaru jedna strana slovenskej politiky kritizovať, odsudzovať, odmietať jeho metódy, jeho politické artikulovanie, zatracovať, môžu mu zazlievať nie vždy prijateľný slovník, ale nik mu nemôže nepriznať hlavnú zásluhu na slovenskej štátnosti. Slovenská politika potrebovala Mečiarovu odvahu.“

Po dosiahnutí samostatnosti, osobitne po roku 1998, keď sa do štátnych funkcií s podporou svetoobčianskych médií (podporovaných Sorosom) pchali a zial aj vopchali politickí antisloven-

skí karieriisti, ktorí pre slovenskú samostatnosť prstom nepohli a evidentne ju nechceli, sklamáný Kružliak sa vrátil do Mnichova. Na Slovensko prichádzal iba občas, osobitne na matičné podujatia. Nás proslovenských aktivistov utešoval, že podstatou slovenského národa je duch, ktorý je nesmrteľný. Možno ho dusiť, no nedá sa udusiť. Mal pravdu.

V tomto roku sa Imrich Kružliak dožil deväťdesiatich deviatich rokov. Neveril som, že ho v Martine na valnom zhromaždení Matice slovenskej uvidím. Ale napriek svojmu matuzalemskému veku na vrcholné podujatie Matice prišiel. Cesta z Mnichova do Viedne mu trvala štyri hodiny. Z Viedne do Bratislavy a Martina oveľa, oveľa dlhšie. Pravdaže, už vedel, čo niektorí matiční funkcionári porobili s Národným pokladom a že v Matici je aj preto veľké napätie. Povedzme to s určitým nadsadením, matiční „hrobári“ nahrávali na smeč protislovenským „odkundesom“, ktorých je v politike a médiách neúrekom.

Pri privítaní na valnom zhromaždení zožal Imrich Kružliak najväčší potlesk. Pozdravil účastníkov a vyzval nás, aby sme sa zjednotili a aby Matica zrevitalizovala národné myšlienky. S jeho výzvou sme súhlasili, iba o tvrdení, že Európska únia je naša jediná spása, niektorí účastníci zhromaždenia pochybovali.

Valné zhromaždenie Matice sa skončilo úspešne napriek úsiliu pochováčov Matice. Našu národnú ustanovizeň čakajú nové úlohy. Verím, že o rok oslávime v Matici Kružliakovu stovku...

Bol na cestách so skicárom azda po celom Slovensku Stále živé dielo maliara Martina Benku

Text a foto: Igor VÁLEK

Všestranný umelec, maliar a ilustrátor, významná osobnosť zakladateľskej generácie našej výtvarnej moderny. Na Martina Benku, z finančnej pozostalosti ktorého sa roky udeľujú ceny mladým, sme si nedávno spomenuli ešte intenzívnejšie. Maliar života a mýtu rodnej zeme, tvorca prirodzenej apoteózy toho, čo nazývame slovenskosťou. To všetko je národný (od prvého do posledného písmena obsahu slova!) umelec Martin Benka, hoci údel mu „kázal“ žiť v Prahe tri desiatky rokov...

Atmosféra ateliéru je úžasná.

■ NOVÝ DOMOV

Jeho život, dielo a odkaz, to je predovšetkým inšpiratívna mozaika spolupôsobenia talentu, vôle a schopnosti húževnatého človeka na vytvorenie vynikajúceho diela. Ktoré potom nadšene, do bodky tohto (po)citu venuje národu. Ľuďom, ktorých miloval, a celku, ktorého tradície i prejavy si ctil a zvečnil. Je dôležité, aby sme tohto výnimočného človeka chápali v zmysle slov historičky umenia a kurátorky Múzea Martina Benku Mgr. M. Válekovej, PhD.: „Málo ľudí vie, že Benka daroval celý svoj majetok – diela, osobné predmety, finančnú hotovosť i dom, v ktorom prežil posledných 12 rokov života, štátu. Jednoducho, prijal si, aby jeho dielo patrilo všetkým. Bol veľmi skromným človekom, ktorý si nepotrpel na vlastné pohodlie. Hoci to možno dnes znie nadnesene, Benka ho skutočne obetoval národu ako službu. To sa spája s jeho ďalšou výraznou osobnostnou črtou – nesmiernou pracovitosťou a húževnatosťou.“ Z farbistého plátna Benkovho života až plasticky vystupuje jedno miesto. Hoci túžil mať ateliér v Malackách, tam nedostal ani len pozemok. Prijal teda ponuky z Martina od priateľov z Matice slovenskej. Po rokoch v Prahe sa tak ocitol v strede stredného Slovenska. Martinovi

v Martine postavili dom a mesto sa mu prajne stalo doživotným domovom...

■ MOTIVÁCIA

Prešlo viac ako sedemdesiat rokov, sme v menej rušnej časti dnešného Martina pred nenápadným domom na Kuzmányho ulici, ku ktorému vedie chodník lemovaný živým plotom. Veľké drevené dvere a nad nimi nápis – Múzeum Martina Benku. Vchádzame v spoločnosti jeho dlhoročnej kurátorky Mgr. A. Oláhovej: „Musíme si uvedomiť, že ide o autentické prostredie. Dom, v ktorom žil a tvoril od začiatku roka 1959 do sklonku života, bol postavený pre jeho súkromné ciele ako bytový priestor s ateliérom a malou obrazárňou. Benka v roku 1960 formou Darovacej zmluvy odovzdal štátu podstatnú časť svojej tvorby a čiastočne sprístupnil verejnosti. K zbierke pribudla v roku 1973 pozostalosť umelca a odvtedy je širšej verejnosti sprístupnené celé múzeum, pripomíname si teda 40. výročie. Vystavené diela podávajú prierez tvorby, vývojových etáp maliarskeho rukopisu...“ Vstupujeme do haly, víta nás niekoľko krajíniek, drevený stôl a stoličky realizované podľa návrhu umelca. Hlavne však, rovno oproti dverám, „tróni“ jeho busta spod sochárskych rúk Fraňa

Štefunku. Človek má pocit Benkovej prítomnosti a mimovoľne sa mu na pery derie pozdrav: „Dobry deň, Martin Benka, dobry deň majstre!“ Múzeum ponúka jedinečnú návštevu, my sa ešte pozrieme do spálne. Skromná a účelne zariadená tým, čo si Benka doniesol z rodičovského domu. Na stenách keramika, olejomalby a štúdie krojov z vlasti. Vieme, že bol na cestách so skicárom azda po celom Slovensku. „Príroda mi bola studnicou, knihou, z ktorej

som čerpal poučenie, ateliér mi bol svätynou,“ povedal raz Benka... To už vedľa v ateliéri šumia vzrušené zvuky „zobudzajúcej“ sa spomienkovej slávnosti. Už vieme, že Benka zanechal štátu majetok a z jeho finančnej pozostalosti sa udeľuje i Cena Martina Benku, ako si želal. Putuje do rúk mladým ľuďom, ktorí už prejavili umelecké čítanie a tvorbou sľubujú progres. Tak to bolo aj nedávno pri príležitosti 125. výročia narodenia umelca. Opäť sa tu stretli jeho príbuzní, rodáci, pamätníci (tentoraz až ďalej Kanady), spolupracovníci i obdivovatelia. Aby nielen spomínali, ale aj ďalej šíрили tvorcov cenný ľudský i umelecký odkaz. Cena Martina Benku je tradične určená výtvarným umelcom a teoretikom umenia, ktorí svojimi prácami významne obohatili v danom roku našu kultúru a umenie. Zámerom je, pravdaže, aj ich motivácia k ďalšej tvorbe. Diela posudzuje a vyberá Správa pozostalosti M. B. pôsobiaca pri Fonde výtvarných umení v Bratislave. Cenu Martina Benku za rok 2012 – bola udelená už štyridsiaty prvý raz – získala hned trojica mladých ľudí. Stanislav Kiča za výtvarnú tvorbu, Libor Komosný (absolventi VŠVU v Bratislave) za veľmi dobré výsledky počas štúdia i diplomovú prácu a Paulína Neshybová (absolventka FF UK v Bratislave) za diplomovú prácu na tému Kláštor františkánov v Hlohovci v období baroka. Slávnosť vrcholila položením venca na umelcov hrob a poďakovaním sa za hodnoty, ktoré Martin Benka rozvinul v slovenskom výtvarnom umení i v kultúre.

Účastníci odovzdávania cien.

Vo Vydavateľstve Matice slovenskej nedávno vyšla CD kniha s názvom *Kysucká muzika. Sympatické muzikantské zoskupenie z Kysúc predstavuje poslucháčom ľudové piesne z ich rodného kraja v netradičnej, folk-rockovej podobe.*

CD uviedli na verejnosť v rámci 51. ročníka festivalu Jánošíkových dní a tieto nahrávky sa odvtedy tešia popularite nielen v Žilinskom kraji, ale taktiež aj za jeho hranicami.

Folk-rockový projekt hudobného zoskupenia Kysucká muzika vyústil po trojročnej spolupráci do vydania CD.

CD je v exkluzívnom vyhotovení s knihou textov kysuckých ľudových piesní, ktorých je na CD jedenásť.

Speváčku ľudových piesní Janku Holeštiakovú a kapelu Veľký dom z Čadce spojila myšlienka, že folklór a rock môžu ísť ruka v ruku a znejú spolu veľmi dobre. Vytvorili formáciu Kysucká muzika. Spracovali viacero kysuckých ľudových piesní zo Starej Bystrice, z Horného Vadičova, Turzovky, Makova, Vysoké nad Kysou, Čadce, Horelice, zo Zákopčia, z Poviny, Kysuckého Nového Mesta, Riečnice a z ďalších kysuckých obcí na folk-rockovú nôt, ale pohrávajú sa aj s prvkami funku, R&B, soulu či džezu. Svoj album s názvom *Po našom* zamerali na oblasť Kysúc a takouto formou chcú aj mladým ľuďom priblížiť pozoruhodnú muzikalitu tohto rázovitého a jedinečného regiónu Slovenska.

Janka Holeštiaková v roku 2009 vydala úspešné sólové profilové CD *Cez ten kraj žilinský s ľudovými piesňami z Terchovej, Turca, Kysúc, Oravy a Liptova. Od mladosti pôsobila v rôznych folklórnych súboroch a zoskupeniach ako speváčka a tanečnica (DFS Turiec, FS Turiec z Martina, FS Ponitran z Nity, Terchovská muzika Hanuliakovcov, Kysucká muzika). Účinkovala v mnohých krajinách sveta.*

CD si môžete kúpiť v predajni VMS v Martine prostredníctvom internetovej adresy www.vydavatel.sk alebo telefonicky na čísle 043/490 68 72.

(rr)

Dúhová lampa v Žiline

Martin JADRANSKÝ - Foto: autor

Vo štvrtok 3. 10. sa v reprezentatívnych priestoroch Starej radnice v Žiline udeľovali ceny spojené s literatúrou začínajúcich autorov. Viacerí vyhlasovatelia, hlavný organizátor (tamojšie Krajské kultúrne stredisko), porotcovia a súťažiaci XXI. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže O dúhová lampu z krajiny Zázračno sa tu stretli na slávnostnom vyhodnotení. Porota (Daniel Hevier, Igor Válek a Peter Cabada) hodnotila takmer päť desiatok textov autorov uchádzajúcich sa o vavriny v dvojičkách kategórií – poézia a próza s ľubovoľnou tematikou a poézia a próza pre deti a mládež. V prvej zvíťazil Marek Matuška zo

Zvolena s prozaickými textami (Keby pohľad vedel zabíjať, Za kopcom) a v druhej Martina Dobříková z Košíc so súborom básní. Navyše na ne i au-

toru zasvietila i hlavná cena Dúhová lampa. Porotcovia Hevier s Válekom potom v príjemnej atmosfére rozprávali o cestách k literatúre aj o nej ako vynikajúcom ľudskom vynáleze, ktorý treba stále využívať. Ďalší ročník súťaže literárnej tvorby autorov, členov literárnych klubov a krúžkov si dal

opätovne za cieľ podporovať, rozvíjať a prezentovať literárnu tvorbu a umožniť tvorivý dialóg medzi autormi. Môžeme konštatovať, že dobrá vec sa podarila, hoci mladých tvorcov sa prihlásilo menej ako v minulých ročníkoch. Je to, žiaľ, odraz stavu spoločnosti smerom k tvorivému pohybu, hoci práve literárna tvorivosť mladých je z tohto pohľadu na tom ešte celkom dobre. Ako povedal I. Válek: „V hodnotených prácach sa tradične objavovali vzlety i pády súvisiace so začiatočnými krokmi: nadšenie i snaha, (ne)vedomé epigónstvo i originalita snúbiaca sa s ešte „nevypísanou“ myslou i rukou. Tvorivé zámery narážajú v takýchto kategóriách autorov na nezjednotenie formy a obsahu, čo bolo mnoho ráz cítiť aj v hodnotených rukopisoch. No protipólom im bola zas

viackrát zvládnutá dvojdomosť témy a jej stvárnenia. Častejšie zrejme v prozaických útvaroch, no i poézia v ocenených prípadoch je skutočnou poéziou a nielen veršovaním...“ Už tradične porotcovia zdvihli prst smerom k ovládaniu slovenčiny, jej morfológie i náležitému používaniu výrazov tak, aby obsah pojmu skutočne vystihoval „situáciu“, v ktorej bol použitý. Ak sme konštatovali, že realizovaním ďalšieho ročníka súťaže sa dobrá vec podarila, musíme povedať aj to, že ocenené práce zrozumiteľným a pútavým spôsobom sprístupnili hodnoty zahrnuté do jej štatútu, predmetu i obsahu. A azda aj ukázali cesty, ako sa k nim dostať cez autorské písanie a čítanie s porozumením. Pre vlastné tvorivé prejavy začínajúcich i pocho- penie na druhej strane, u ich čitateľov.

Hru Jána Palárika uvádzajú v divadle, ktoré nesie jeho meno Aj teraz aktuálny Dimitrij Samozvanec

Milan POLÁK – Foto: sk.wikipedia.org

Naše ochotnícke a profesionálne divadlá hrávajú od Janka Palárika najmä jeho úsmevné veselohry. Je klasikom tohto žánru už vyše sto rokov. Patrí medzi tých slovenských vzdelancov, ktorí sa s presvedčením, vehementne a zanietenne usilovali nielen o kultúrne pozdvihnutie nášho národa, ale neváhali, so všetkým rizikom, ktoré im permanentne hrozilo, bojovať aj za národné a politické práva Slovákov.

Ján Palárik bol zakladateľ politickej strany Nová škola slovenská, redaktor viacerých časopisov, vášnivý publicista a napokon autor často hrávaných komédií (Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch, Inkognito a Drotár), ale aj menej známej historickej drámy z ruských dejín, ktorá sa odohráva na prelome 16. a 17. storočia. Z profesionálnych divadiel uviedlo túto Palárikovu historickú hru len SND v roku 1988 pod titulom Samozvanec v réžii Pavla Haspru. Teraz sme sledovali inscenáciu Palárikovej historickej drámy v našťudovaní divadla v Trnave, ktoré navyše vo svojom názve nesie Palárikovo meno. Bola to veľká výzva a umelecký súbor sa jej zhostil čestne. Podobne ako pred tromi rokmi, keď v Trnave predstavili divácky úspešnú a stále uvádzanú inscenáciu Palárikovej komédie Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch v sivej réžii Jána Sládečka. Napokon podstatnú časť svojej dramatickej tvorby, vrátane naposledy uvedenej historickej drámy, napísal Palárik v neďalekej obci Majcichov, kde bol správcom fary a kde aj ukončil svoju plodnú životnú púť.

■ INTRIGY A BOJ O MOC

Palárika v tejto historickej dráme zaujalo dramatické jadro príbehu,

ktoré spočíva v úsilí zaujať cársky trón človekom, ktorý síce nie je synom Ivana Hrozného z jeho piateho manželstva – ide o Uara-Dimitrija – ale vehementne sa zaňho vydáva, pričom istú podporu získa aj v radoch bojarov, ktorí sa usilujú odstrániť od moci Borisa Godunova. Ten vládol namiesto nezuživého „božieho prostáčka“ Fjodora. Je priam obdivuhodné, ako celý ten zložitý mechanizmus boja o cársky trón dokázal Palárik spracovať v relatívne sústredenom tvare a jeho dramatismus preniesol do napätých a zložitých vzťahov medzi hlavnými aktérmi tohto boja o uchvátenie moci.

■ ÚSPEŠNÉ ÚPRAVY

Zaiste, z pohľadu súčasných konvencií je už pôvodný Palárikov text drámy istým anachronizmom a ťažko by sa mohol doslovne javiskovo realizovať. Úpravu pôvodného textu však úspešne pripravili dramaturg trnavskej inscenácie Martin Timko (je aj autorom prehľadnej historickej štúdie o stvárňovanej dobe, uverejnenej spolu s textom úpravy v programovom bulletinu) a režisér inscenácie Viktor Kollár. Úpravou vznikol dobrý podklad na vytvorenie pôsobivej, zrozumiteľnej a miestami aj sugestívnej inscenácie. Jej režisér Viktor Kollár, za výdatného prispenia autora tvarovo i myšlienkovu silnej scény Jána Zavarského, ako aj autorov pôsobivo štylizovaných kostýmov Jaroslava a Miroslava Doubavcov, našťudoval predstavenie, ktoré zaujalo divadelnosťou akcií, priestoru i hereckého stvárnenia postáv a ich vzťahov. Napätie, rytmus a solídnu dynamiku inscenácie trochu narušali zbytočne exponované verbálne partie, asi v snahe o lepšiu zrozumiteľnosť komplikovaných vzťahov cárskej mašinérie uchvá-

tenia moci, ale v podstate výsledok môžeme akceptovať ako spoľahlivú prácu pri vytvorení predstavenia, ktoré nás oslovuje aktuálnosťou svojho posolstva.

■ VYDARENÁ AKTUALIZÁCIA

Najmä zásluhou režisérovej invencie a jeho schopnosti nenásilného vŕhovania aj našej skúsenosti s mocenským bojom do celkového inscenačného tvaru, sledovali sme v Hľadisku trnavského divadla čosi, čo môžeme nazvať presnou a cieľenou, pritom však nenásilnou a nevnučujúcou sa aktualizáciou. Bola to divadelne vydarené uvedenie málo hrávanej Palárikovej historickej hry a môže nás len tešiť, že trnavský súbor hru s nemalou invenciou opäť pripomenul a rehabilitoval. V hereckom súbore dominovali najmä mužské postavy a z hercov zaujali sústredenosťou, vnútornou presvedčivosťou a kultúrou expresívneho prejavu Gregor Hološka ako Šujsky, Stanislav Staško v úlohe Dimitrijovho špióna, moskovský metropolita Vladimír Jedľovského a s istými výhradami, pokiaľ ide o nábehy k ilustrativnosti, aj predstaviteľ titulnej úlohy Miroslav Beňuš. Zo ženských postáv upútala schopnosťou decentnej vnútornej dramatickosti Tatiana Kulíšková ako Marfa, matka skutočného, zavraždeného Dimitrija.

Uvedenie Palárikovej hry Dimitrij Samozvanec treba privítať aj preto, lebo v súčasnej snahe väčšiny divadiel získať divákov najmä na nezáväznú a neproblémovú komédiu stretáme sa s dielom náročným a navyše aktuálnym. Napokon ide o tému obnaženia mechanizmov moci. Uvedenie tejto Palárikovej historickej hry je aj ďalším svedectvom o dramaturgickej ambicióznosti trnavského divadla.

Kto nechce mať otca a matku

Gabriele Kuby: Globálna sexuálna revolúcia, strata slobody v mene slobody, LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2013

RECENZIA

Gabriele Kuby

Globálna
SEXuálna
REVOLÚCIA

strata SLOBODY
v mene SLOBODY

Do diskusie o rodine či stratégii o ochrane ľudských práv na Slovensku výrazným spôsobom vstupuje publikácia nemeckej sociologičky Gabriele Kuby Globálna sexuálna revolúcia s podtitulom Strata slobody v mene slobody. Autorka sa osobne zúčastnila na uvedení svojej knihy na slovenský trh.

A treba tiež povedať, že G. Kuby je najkritizovanejšou autorkou zo strany podporovateľov inakosti, ľudí presadzujúcich v štátoch sveta rodovú rovnosť do ich legislatívy. Autorka preto hneď na úvod povedala, že ak by v jej textoch bolo čokoľvek žalovateľné, už by to boli urobili. Pracujú totiž s ohromnou finančnou podporou vlád i mimovládnych organizácií.

Knihka A. Kuby je postavená na argumentoch. Zmapovala antropologickú kontrarevolúciu od čias Francúzskej revolúcie dodnes. Je to poctivá práca, ktorú nemožno len tak vyvrátiť, preto sa zástancovia LGBTI požiadaviek uchýľujú k jej zosmiešňovaniu a znevažovaniu. Dáva zástancovi tradičnej rodiny a morálky silnú oporu a azda aj preto sa stáva terčom útokov. V predstave knihy europoslankyňa Anna Záborská hovorí: „Potreba informovať je veľmi naliehavá, lebo ľudia by mali vedieť, že sú vystavení ambicióznemu sociálnemu inžinierstvu. Anglické slovo gender bolo vymyslené na to, aby odstránilo polaritu medzi mužským a ženským pohlavím. Doteraz existovala na otázku pohlavia jednoznačná odpoveď: muž alebo žena... gender označuje rod ako spoločensky naučenú rolu, nezávislú od biologického pohlavia.“ Preto je filozofia gender vzdialená ľudskej prirodzenosti.

Za odstránenie „stereotypov“ matka či otec z používanej reči sa zasadzuje viac feministiek, aj nedávna ministerka diplomacie USA Hillary Clintonová. Filozofia rodovej rovnosti napriek tomu, že je v rozpore s prírodnými zákonmi, výrazne ovládla svetové i európske centrá určujúce smer politiky. Ako a prečo, dáva odpoveď G. Kuby vo svojej najnovšej knižke.

Eva ZELENAYOVÁ

MEDAILÓN

Najvyššie ocenenie – Zlatú medailu SAV – si v týchto dňoch z rúk predsedu Slovenskej akadémie vied J. Pastoreka prevzal PhDr. Ján Jankovič, DrSc., vedecký pracovník Ústavu svetovej literatúry SAV a člen redakčnej rady Slovenských národných novín.

Zlato aj do našej tiráže

Ján Jankovič (1943) pochádza z Považskej Bystrice. Po absolvovaní Filozofickej fakulty UK pracoval ako redaktor rozhlasu, vydavateľstva Tatran, ako prekladateľ a publicista v slobodnom povolani. Od roku 1972 sa začína jeho literárna a vedecká tvorba v časopise Revue svetovej literatúry, odkiaľ odišiel na viac ako desaťročie za šéfredaktora a napokon i riaditeľa VEDY, vydavateľstva SAV. Od roku 1991 je vedeckým pracovníkom Ústavu svetovej literatúry SAV.

Práce Jána Jankoviča majú veľký ohlas nielen vo vedeckej sfére, ale aj v širšom spoločenskom kontexte, o čom svedčí viacero zahraničných ocenení za vedeckú a prekladateľskú činnosť. V Chorvátsku vydali o ňom aj monografiu, je konzultantom doma i v štátoch bývalej Juhoslávie. Kultúrna obec na Balkáne ho dobre pozná a veľmi si ho váži, čo sa odrazilo aj v udelení vysokých štátnych vyznamenaní v Chorvátsku i v Srbsku. Polovicu života, teda väčšiu časť svojho profesionálneho života, prežil v Slovenskej akadémii vied. Skromný, pracovitý, člen vedeckých rád mnohých organizácií a rôznych komisií, aj mimo SAV, šíri dobré meno vied o kultúre a umení. Je tým správnym „vyslancom“ našej vedy v zahraničí. Pripomeňme, že jeho manželkou je skvelá slovenská grafička Naďa Rappensbergerová a že Ján Jankovič je členom redakčnej rady Slovenských národných novín, a tak tá jeho Zlatá medaila SAV tak trochu zdobí aj tiráž týchto novín.

(jč)

HUMORESKA

Ukáž, čo máš na tanieri, a ja ti poviem, aký má z teba svet prínos. Lebo nielen láska ide cez žalúdok. Zdola nahor putujú do hlavy hodnoty, ktoré vyznávaš. Keby sa Američania stravovali ako Slováci, na svete by neboli vojny. Keby nás bolo ako Američanov a boli by sme svetovou veľmocou, zemeľuľa by si určite vydýchla úľavou. Možno sa vám niektorým zdá porovnanie americkej a slovenskej gastronómie a jej vplyv na svetovú situáciu divné, ale som naozaj presvedčený, že keby si vzali Američania z hrncov našich starých materií príklad, bolo

by nám všetkým na zemi lepšie. Vysvetlím. Amerika raňajkuje. Do misky si šupne kukuričné lupienky s geneticky modifikovanej plodiny a namiesto mlieka si naleje do pohára diétnu kolu. Dľaňou si vhadzuje do úst lupienky a v druhej ruke strieda

krmív. Dorazia sa presladenými koláčmi, ktoré v rámci zdravej výživy zapíjajú zasa diétnou kolou. „Vďaka“ stravovacím zvykom majú USA na zemeľuľu svoju váhu. Až takú, že hmotnosť ľudí v ich mestách a najmä na vidieku tlačí v USA Zem k zemi.

tváriť ako veľmajster kuchárskeho umenia. Aby som zachoval určitú mieru spravodlivosti, v USA letí v poslednom období kulinársky hit Mac and cheese, teda tradičné jedlo z cestovín. Sú to najčastejšie mušličky alebo makaróny so syrovou omá-

v každom americkom supermarkete sa „macaroni and cheese diner“ dá kúpiť. Na porovnanie: Slovensko raňajkuje, obeduje a večeria. Všade rozvoníava turčiansky švankés, bočpor či slaný bryndzový bialoš. Kysucká strova, zvara či hartovnica. Oravský kacafr, šarova baba či párnický matrúch. Liptovská zamrvenka, randáš či lobadza. Horehronský podlieu, prekladaneč (čapnutó) či čier. A to som vybral len niekoľko regiónov z našej vlasti. Môže národ, ktorý má takéto dobrosrdečné a ľubozvučné jedlá, väčšinou z lacných a zo zdravotných surovín, škodiť svetu, aj keby mal duši ako Amerika?

Milan ZEMO

Čo máš na tanieri, to znamenáš pre svet

zapíjanie s hladkaním psa pod stolom a mačky na stole. Amerika obeduje. Národné jedlo je hamburger. Bohatší si dajú steak a ostatní biele sendviče s fašírkou. Všetky jedlá majú jednu spoločnú. Stravníci do seba pchajú s mäsom poriadnu porciu geneticky modifikovaných

Vlastne všade, kam sa vyberú ratovať so zbraňou svet. Amerika večeria. Všetko si domov dovliekla v konzerve. Dáva si napríklad špagety v paradajkovej omáčke s mäsovými guľkami. Všetko s spolu už v konzerve. Stačí otvoriť, šupnúť do mikrovlnky a po štyroch minútach sa

kou, horčicou, paprikou a posetrúhaným syrom. Bežní amici bez rozdielu viery a pohlavia stoja v radoch pred špeciálnymi kamióňmi, kde im baštu šupnú do umelohmotnej misky. Idú sa tým zadrhnúť, lebo je super, teda kalorické a ťažké. Skrátka ako Američania. Samozrejme,

NA MARGO

Postavenie herca je najšpecifickejšie spomedzi umelcov. Pokiaľ maliar môže ostať schovaný za svojim plátnom či sochou, hudobník oslovuje poslucháča prostredníctvom tónov a spisovateľ ponúkne svoje verše či prózu, herec ide takpovediac s kožou na trh. Javisko či filmové plátno až na dreň preveria jeho talent. Aspoň tak to donedávna bolo.

Komedianti, herci a celebrity

Ale nepredbiehajme. Po volanie herca, teda po starom komediant, bolo až do začiatku dvadsiateho storočia nočnou morou pre dobre situovaných rodičov, ktorých syn či dcéra zahoreli vášňou k doskám znamenajúcim svet. Svoje by o tom vedela povedať Anička Jurkovičová, dcéra národného buditeľa Samuela Jurkoviča, ktorá v roku 1831 v Sobotišti pri Senci zbúrala nezmyselné spoločenské bariéry a stala sa prvou ochotníčkou herečkou. Za ňou vykročili na často strastiplnú cestu hereckej profesie ďalšie nasledovníčky. Dnes si už väčšina mladých dám, vyhrievajúcich sa v lúčoch mediálnej spoločnosti, na Aničku Jurkovičovú zrejme ani nespomenie. Stredná a staršia divácka generácia si však ešte stále intenzívne a nostalgicky spomína na herecké osobnosti z čias, keď hlavným kritériom bol kumšt, schopnosť odovzdať na javisku či filmovom plátno to najlepšie zo seba. Viliam Záborský, Jozef Kroner, Ivan Rajniak, Július Pántik, Ctibor Filčík, Štefan Kvietik, Ivan Mistrík, Marína Kráľovičová, Eva Križiková či nedávno zosnulá Viera Strnisková a niekoľko ďalších mien nášho hereckého Parnasu tvoria súhvezdie, na ktoré nemôžeme použiť označenie „star“ či nedajbože „celebrity“. Keď sa nad tým zamyslite, prečo sa vám ich herecké umenie dostalo tak pod kožu, zrejme vám pride na um termín človečenstvo. Ľudskosť a pravdivosť ich hereckých kreácií, umocnená kvalitnými divadelnými či filmovými predlohami. Aby sme však boli objektívni, aj v strednej a mladej generácii hercov máme osobnosti, ktoré smerujú k skutočnému kumštu. Čo nám však chýba, je čas. V čoraz hektickejšej a tvrdej dobe, ktorú ktosi nazval postmodernou a niekto ďalší informálnou, strácame to najdôležitejšie – vôľu a ohotu spomaliť aspoň pri prijímaní umenia. Zvoľniť tempo, napojiť sa na životodarnú vlnu umenia a nasať si estetických a etických vnemov trebárs do zásoby. Starí Gréci používali v súvislosti s divadlom termín katarzia. Je to vlastne zotroženie sa diváka s hercami na javisku, moment, keď si premietne svoj život, svoje túžby, nádeje a sklamanie cez postavy, ktoré cítia a konajú v jeho koži. Nekonečné televízne seriály a telenovely sú iba prefikovanou paródiou na tento pocit. Je to syntetická náhrada katarzie, presne komerčne vystrihnutá na súčasnú povrchnosť diktovanú šialeným tempom života. Lenže každá náhrada, akokoľvek dráždivo ochutená a nafarbená, sa mysliacemu a cítiacemu človeku preje. Verím, že dovtedy ti pravi „komedianti“ nevymrú.

(mab)

Koncertovala v mnohých rolách, ale skvelá bola najmä ako matka

Umelkyňa slova a šľachtickej vznešenosti

Ján FEKETE – Foto: archív SNN

Zo staršej generácie slovenských herečiek som obdivoval výkony Márie Prechovskej a Viery Strniskovej. Prvá z nich túto zem opustila pred rokmi, Viera Strnisková v sobotu 31. augusta 2013 v Bratislave. Vieru Strniskovú som poznal osobne. V Modrom Kameni, kde píšem tento príspevok, prežila detstvo. Deň čo deň chodím okolo miest, kde bývala, hrávala sa, chodila do školy. V očiach, hoci odvtedy uplynulo polstoročie, mám aj jej beťarskeho otca, doktora, ktorý liečil deti a v mestečku založil prvú poradňu pre matky, určenú pre celý okres.

Bol pri mojom narodení, navštevoval som jeho ordináciu, no občas na vizitu prišiel priamo do nášho domu v Lučenskej ulici. Ako-tak si pamätám aj na hereckinhu brata Vladimíra, budúceho dramaturga, prekladateľa, režiséra a riaditeľa SND, a sčasti aj na Janku, jednu z dvoch dcér našej skvelej herečky, z ktorej sa po rokoch vyklula dabingová režisérka.

Viera Strnisková sa narodila 30. októbra 1929 v Hlohovci. Všetky dostupné informačné zdroje o detských rokoch herečky viac-menej mlčia. Bielu informačnú mapu aspoň sčasti doplňam. Po Hlohovci sa na krátky čas stala jej domovom Vrbovka, malá novohradská dedina s maďarským obyvateľstvom na pravom brehu lpla. V roku 1934 sa Strniskovci presťahovali do Modrého Kameňa, v tom čase okresného mesta. Doktor Štefan Strnisko tu získal miesto detského lekára. Bývali v krásnom obecnom byte – vo vile na Ďarmotskej ulici (dnes Jarmočnej, dom naposledy patrili Hrivnákovcom). Škôlku navštevovala v Strhárskej ulici a ľudovú školu v staršej budove, patriacej cirkvi, na samom vrchu Komenského ulice. Po skončení piateho ročníka úspešne absolvovala prijímacie pohovory v banskobystrickom gymnáziu. V škole jej bola oporou Modrokamenčanka Irena Turianska, budúca manželka jej učiteľa v 1. ročníku Alexandra Bánovského. Malá Vierka okrem nej mala v Modrom Kameni ešte jednu dobrú kamarátku. Bola ňou – často spolu hrávali tenis – Heda Langerová, budúca Levočanka.

■ KRÁSNE DETSTVO

V mestečku pod hradom a Kalvárskeho vrchom, kde zo všetkých strán povievali závaný histórie, prežila – ako mi to sama povedala – prekrásne detstvo. Mladá slečna, ktorá na mnohých fotografiách z týchto čias, ale ešte aj pár rokov potom, akoby z oka vypadla legendárnej princeznej Diane, vzťah k herectvu nepochybne získala v Modrom Kameni. Možno to spôsobili návštevy filmových predstavení v blízkej Sokolovni, možno zopár predstavení miestnych ochotníkov, možno učiteľa v meštianke, kde od čias riaditeľa E. Škoffa učiteľia pri vzdelávaní využívali divadelné scény, a možno aj gény, lebo jej otec, šibal na pohľadanie, spolu so susedom doktorom Kubišom, okresným zverolekárom, radi vymýšľali a hrali skeče. Najstarší obyvatelia

mestečka dodnes s úsmevom spomínajú na ich večné prekáračky o rozdieloch medzi ľudským a zvieracím doktorom. Pravdepodobne išlo o súhrn všetkých podnetov.

Prvé náznaky jej hereckého talentu zaregistroval už v prvej triede ľudovej školy jej učiteľ Alexander Bánovský. Jeho žiaci sa naučili čítať do polovice decembra. Mladý učiteľ pri hlasnom čítaní spozoroval, že útle Vierka číta inak ako ostatné deti. Podľa neho „krásne intonovala“.

Prirátat musíme ešte jeden faktor, tak trochu ezoterický. V dvadsiatych až štyridsiatych rokoch minulého storočia akoby nad Modrým Kameňom lietali duch Tália a ten do mestečka vysielal motivačné zdroje. V týchto rokoch sa totiž v Modrom Kameni narodili alebo vyrástali filmoví režiséri Ján Kadár a Eduard Grečner, filmový scenárista Maximilián Nitra, hudobná skladateľka a autorka viacerých baletov Helena Petrová (známa v Čechách, kam sa vydala), umelecký fotograf a prvý fotodokumentarista v SND v Bratislave Gejza Podhorský, baletka v SND Zelmira Kudelová, hereckin brat, divadelný režisér Vladimír Strnisko i syn Ľudovít Medveckého, významného politika z raných čias prvej ČSR, ktorý sa priženil do Prahy a tam sa mu narodila dcéra Tatjana, z ktorej sa stala známa česká herečka. Zabuďnúť nemožno ani na Júliusa Pántika, ktorý v Modrom Kameni u tety Pupákovovej prežil viacero školských prázdnin.

■ VOLANIE DIVADLA

Po skončení meštianskej školy začala Viera Strnisková študovať na Lekárskej fakulte UK v Bratislave – bolo to želanie jej otca. V škole vydržala krátko a rovnako to bolo aj so štúdiom práva. Napokon na Filozofickej fakulte absolvovala štúdium divadelnej vedy a literárnej teórie. Paralelne so štúdiom začala externé pôsobiť v Štúdiu Novej scény. Tu ju do tajomstiev hereckej profesie zasnáročovali režiséri a pedagógovia Drahoš Želenský a Magda Husáková-Lokvencová.

Ako profesionálna herečka začala v Dedinskom divadle v roku 1950. V tom čase bolo DD viac ako národné, lebo jeho povinnosťou bolo vystupovať po celom Slovensku. Odvtedy mala V. Strnisková vrelý vzťah k všetkým vidieckym hercom. Jej následné účinkovanie v Mest-

skom oblastnom divadle v českom Kolíne v rokoch 1951 – 1953 je tak trochu záhadou. Angažmán v ňom získala pravdepodobne na podnet mamy, českej rodáčky. Pôsobenie v Kolíne, kde chodili režirovať známi pražskí režiséri, bolo pre jej umelecký rast prínosom. V jednom rozhovore pre časopis Eurotelevízia v roku 1994 povedala, že „bolo pre ňu podnetom, nadýchnutím sa a odrazovým mostikom.“

Z Kolína viedla jej cesta do Zvolena, kde sa rozbiehala činnosť nového Divadla JGT. Pôsobila v ňom v rokoch 1953 – 1957. Nasledujúcich päť rokov hrávala v Nitre. V roku 1962 sa konečne etablovala v bratislavskom SND, kde pôsobila až do konca svojej profesionálnej kariéry. Medzitým si umelecký herecký život spetrovala externým účinkovaním v regionálnych divadlách v Prešove a Spišskej Novej Vsi. Na rozdiel od väčšiny elitných hercov si spoluprácu s menej známymi vidieckymi hercami veľmi vážila. Istý čas spolupracovala aj s bratislavským Divadlom Domu ČSSP. Dávno pred Milkou Zimkovou sa venovala aj monodramám. „Matka Tolgonaj z Materinského poľa od Čingiza Ajtmanova,“ ako napísala divadelná teoretička E. Ťapajová, „patrí k najvýraznejším dramaturgicko-herckým počínom slovenských herečiek“.

Z pôsobenia vo zvolenskom divadle si pripomeňme jej postavu Kataríny v Skrotení zlej ženy, Želmíry v Gelovi Sebechlebskom či Lizy Diolittovej v Pygmalionovi. V Nitre si ju zapamätali ako predstaviteľku Yuki v Lampiónovej slávnosti, Matky v Kravavej svadbe, Reginy v dráme Z druhej strany pralesa, Manon Lescaut vo Svätej hriechnici, Angely v Karvašovej Polnočnej omši atď. V SND koncertovala v hrách Jána Chalupku, Rusnák, Karvaša, Tajovského, Králik, Soloviča, českých autorov Očenáška, Hubača, Balíka, K. Čapka i svetových autorov ako Shakespeare, Gorkij, Cason, Ibsen, O'Neill, Sartre, Lorca a ďalší. Osobitný herecký výkon spolu s Ladislavom Chudíkom predviedla v hrách Dvaja na hojdačke a Električka zvaná túžba.

■ DOBRÁ AKO MATKA

Pravdaže, všetci spomínaní autori a divadelné hry sú iba torzom z jej bohatého celoživotného repertoáru. Pomerne často hrávala matky, čo nebola náhoda, lebo jej zjav i prejav geniálne korešpondoval so schopnosťou naplno vyjaviť najvyššiu hodnotu ženskosti – materinskosť, najmä keď išlo o stvárnenie charakterovo komplikovaných postáv. Ako jedna

z priekopníčok analytického herectva ich stvárňovala bravúrne.

Nesmieme zabudnúť ani na jej účinkovanie v pôvabných televíznych Nedelných chvíľkach poézie, kde vystupovala ako precízna recitátorka (predstaviť v dnešných televíziách poéziu by bolo hodné vyhlásenia za zázrak), v rozhlase, v televíznych inscenáciách a vo filmoch. Herecky par excellence sa predstavila napríklad v Živom biči. Jej posledný veľký herecký výkon som zaznamenal v roku 1998, keď TV vysielali po každej stránke vydarený film Priateľstvá padajúceho lístia.

Vo filme sa po prvý raz predstavila v roku 1959 v prvej slovenskej filmovej rozprávke Pán a hviezdár. Postupne prišli na rad ďalšie: Tvár v okne (1963), Prípad pre obhajcu (1964), Námestie sv. Alžbety (1966), Zmluva s diablom (1967), Sladký čas Kalimagdory (1968), Dievča z jazera (1978), Medená veža (1970), Soľ nad zlato (1982)...

Za prínos v divadelnom umení V. Strnisková v roku 1969 získala titul zaslúžilá umelkyňa. V roku 2003, keď už nehrávala a nadšene sa venovala výchove vnúčikov, jej prezident SR udelil vyznamenanie Pribinov kríž II. triedy. Predtým v decembri 2000 získala ocenenie Zlatá slučka za najlepší ženský dabing vo filme Šofér slečny Daisy; nazoaj bolo radostou počúvať ju. Ako historicky druhá herečka dostala ocenenie Kvet Tália za celoživotný prínos v dramatickom umení. Okrem toho vo februári 1997 jej Spoločnosť bratov Čapkovicov v Prahe udelila Cenu Karla Čapka.

■ V MODROM KAMENI

Vieru Strniskovú som naposledy stretol v rokoch 1990 a 1994. V oboch prípadoch prijala pozvanie do svojho detského Modrého Kameňa. Počas prvej návštevy bola účastníčkou osláv 700. výročia prvej písomnej zmienky o obci. V mestečku svojho detstva strávila tri dni. Tak to bolo aj o štyri roky neskôr, keď prišla na 7. ročník Stretnutia Hradčanov (tak sa volajú Modrokamenčania). Sprevádzala ju dcéra Jana a vnúčatá. Po monodramatických predstaveniach som ju pozval na pódium, kde svoje detské roky v doline medzi Kalvárskym a Krákorovým vrchom priblížila vo výše polhodinových rozhovoroch. Po zápise do Pamätnej knihy mesta v Rytierskej sieni zámku, v ktorom už sídlilo mladučké Múzeum hračiek a bábkarských kultúr, bola dojatá, akoby dostala vysoké štátne vyznamenanie. Počas zabávania sa na Stretnutí Hradčanov zrodila sa myšlienka, že napíšem o nej knihu. Rozprávanie a spomínanie v romantickom prostredí na polianke medzi Hornou Srňajkou a Júdiným vrchom mohlo byť krásnym zážitkom, užitočnou prácou, oddychom i vzájomnou inšpiráciou vospolok. Pre mňa bola Viera Strnisková okrem hereckého majstrovstva aj umelkyňou pokoja, ľudskej pohody, úcty, pokory, láskaveho slova, skromnosti, priam šľachtickej vznešenosti – dnes už akoby cudzích slov. Ďakujem osudu, že som mohol byť v jej blízkosti aspoň pár dní.

Pred dvesto rokmi sa narodil kňaz a národovec Štefan Závodník

Nekompromisný bojovník proti alkoholizmu Slovákov

Jana CABADAJOVÁ - Foto: archiv autorky

Kňaz, národovec, vnímavý vlastenecký učiteľ, včelár, ovocinár, zanietený bojovník proti alkoholizmu a biede ľudu, ale aj politicky aktívny národný dejateľ. Tým všetkým bol Štefan Závodník, ktorý patril k skupine štúrovcov katolíkov. Išlo o skupinu katolíckych kňazov, vyznávajúcich hodnoty štúrovcov. Hoci s nimi spolupracovali, neradíme ich k štúrovským romantikom. Dohodli sa s nimi na spisovnej slovenčine, podporovali národný program a aktivity štúrovcov, ale ich život mal slúžiť predovšetkým drobnému slovenskému ľudu. Ten sa zmietal v chudobe a nezriedka svoju materiálnu biedu prehlboval aj biedou duchovnou, ktorú spôsoboval rozmáhajúci sa alkoholizmus na odľahlých dedinách a lazoch.

V tejto skupine národných buditeľov, kňazov, učiteľov, ktorej záležalo najmä na pozdvihnutí kultúrnej, spoločenskej, ale aj hospodárskej úrovne ľudu, má popredné miesto Štefan Závodník. Narodil sa 2. septembra 1813 v Hornej Porube ako dvanásťte dieťa Terézie a Karola Závodníkovcov. Otec pracoval ako poľný u grófa Ilešháziho na dubnickom panstve. Meno Štefan dostal podľa grófa Ilešháziho, ktorý bol jeho krstným otcom a dobrodincom aj po smrti rodičov (zomreli, keď mal len 15 rokov). Mladý Štefan bol od malička talentované dieťa. Už ako 6-ročné ho otec naučil čítať a písať po slovensky aj nemecky a počítat. Otec čoskoro zistil, že dieťa má neuveriteľný hudobný talent, ktorý sa postupne rozvíjal. Zo Š. Závodníka sa nakoniec stal dobrý hudobník a učiteľ hry na husliach, piáne, gitare a flaute. Svoje najvzácnejšie husle dostal ako dar práve od Štefana Ilešháziho.

Gymnaziálne štúdiá v Trenčíne zvládol Závodník bravúrne a v roku 1829 ho prijali do nitrianskeho seminára, kde patril medzi najlepších študentov. Vo voľných chvíľach sa venoval hudbe a spevu, často vystupoval na rozličných slávnostiach. Gymnaziálne štúdium dokončil s výborným prospechom, pričom v Nitre absolvoval aj teológiu. Nitriansky biskup Jozef Vurum ho vysvätil za kňaza.

Po vysviacke sa stal kaplánom vo Veľkej Divine pri Žiline. Popri tom ho grófka Ludmila Čákiová poprosila o katechézu, výchovu a vzdelávanie jej troch synov Ladislava, Mórica a Gábora. Na Budatínskom zámku sa Závodník prejavil ako výborný pedagóg – najmä mladého grófa Ladislava Čákiho. S ním neskôr odišiel do Bratislavy a Viedne, čo znamenalo pre mladého učeniachtivého Závodníka veľký prínos. Zdokonalil sa v cudzích jazykoch, predovšetkým v nemčine, taliančine, maďarčine a vo francúzštine, ako aj v slovanských rečiach. Prehĺbil si tiež svoje teologické, filozofické a pedagogické znalosti. Od roku 1840 bol spovedníkom a kazateľom u Čákiovcov na Budatínskom zámku. Práve na podnet grófy Čákiovej bol 5. augusta 1841 vymenovaný za farára vo Veľkej Divine. V novom prostredí sa zorientoval rýchlo. Všadeprítomnú zaostalosť ľudu chcel odstrániť zavedením výchovy a vyučovania veľkého počtu mládeže. Keďže mnohé deti si nemohli pre chudobu dovoliť chodiť do školy, Závodník osobne chodil po odľahlých častiach farnosti a v jednotlivých domoch vyučoval. Keď ochorel, určil mladíkov, ktorí učili namiesto neho. Pravidelne ich každý týždeň kontroloval a pripravoval, čo majú nasledujúci týždeň učiť. Grófka Čákiová platila školského dozorcú, ktorý chodil denne po jednotlivých „školách“

dopĺňať učenie nekvalifikovaných mladíkov. Na záver roka Závodník usporiadal záverečné skúšky. Deti dosiahli také neočakávané dobré výsledky, že boli z toho všetci veľmi prekvapení. Na základe dosiahnutého úspechu založil Závodník aj nedeľnú školu pre dospelých. Zistil však, že problém zaostalosti nie je len otázkou zlého vzdelania, ale najmä alkoholizmu. Naštudoval si túto problematiku, ktorá ako vážna choroba ničí telo aj ducha. V záujme riešenia problému navštívil Sliezsko a Halič, kde už existovali spolky miernosti. Zoznámil sa s ich organizáciou a po návrate založil vo Veľkej Divine v roku 1844 prvý spolok striezlivosti v Uhorsku.

V roku 1847, po zasadnutí Tatrína, sa Závodník stal aj predsedom tzv. Centrálného spolku striezlivosti, združujúceho všetky spolky na Slovensku. Získal si tak povest najnekompromisnejšieho bojovníka proti alkoholizmu nielen na Slovensku, ale aj v celom Uhorsku.

V roku 1850 na základe žiadosti nitrianskeho biskupa prijal Závodník miesto farára v Pružine. Hneď po príchode zistil, že problém v tejto dedine je podobný ako inde na Slovensku. Okamžite preto začal s výchovou a so vzdelávaním detí, mládeže i dospelých; už o rok neskôr (1851) tu zakladá spolok striezlivosti s počtom 40 členov. Okrem toho založil nové školy v dedinách, ktoré patrili k Pružine. Vybudoval napríklad školu v Mojtíne, Ďurďovom a Briešte-

ri, štepiť ovocné stromy. (Sám sa tak zdokonalil v ovocinárstve, že sa o tom dozvedeli až v Bavorsku. Frauendorfská pomologická spoločnosť si ho zvolila v roku 1852 za svojho člena. V tom istom roku sa stal aj členom Záhradníckeho spolku v Prahe.) Venoval sa tiež včelárstvu a neúnavne podporoval jeho rozvoj. Dňa 12. júla 1869 založil na fare v Pružine Spolok včelárov slovenských v Hornom Uhorsku – bol jeho prvým správcou. Spolu s Jánom Čajdom napísal prvú včelársku príručku Včelár na Slovensku.

Š. Závodník sa snažil založiť aj ďalšie spolky (Vzájomná pomocnica v Pružine, Vzájomná pomocnica v Považskej Bystrici, Spolok učiteľský dekanátov ilavského, prusčianskeho, púchovského a pružinského). Stanovy ani jedného z týchto spolkov však vrchnosť nepotvrdila. Popri náročnej osvetovej a ľudovúchovnej práci dal opraviť kostol v Pružine, ktorý bol v čase jeho príchodu v dezolátnom stave, a v Mojtíne. Finančne tiež zabezpečil rekonštrukciu dvoch kaplniek v Pružine, oboch bočných oltárov i celej kalvárie. Vždy vedel nájsť prostriedky, pričom značnú časť z nich veľkoryso daroval ako pomoc svojim farníkom.

Súčasne so všetkým, čo sme uviedli, sa venoval aj literatúre, hoci sa za spisovateľa nikdy nepovažoval. Od začiatku publikoval v Štúrových Slovenských národných novinách a jeho prílohe Orol Tatranský, v Hurbanových Slovenských pohľadoch, prispieval do Obzoru, Katolíckych novín. Básne, listy, správy, modlitby a články uverejňoval v časopisoch Cyril a Metod, Národný učiteľ, Priateľ školy a literatúry a v iných periodikách. Okrem toho napísal jedenásť publikácií, prevažne s náboženskou tematikou.

Počas celého svojho života sa Š. Závodník aktívne zúčastňoval

na politickom dianí a národných podujatiach. Stretával sa s najvýznamnejšími osobnosťami národného hnutia Slovákov, bol pritom, keď sa v októbri 1851 zišli v Bratislave národovci Štúr, Hurban, Hodža, Palárik a Radlinský a rozhodli, že spisovným jazykom všetkých Slovákov bude štúrovská slovenčina. Spolu so Štefanom Moysesom patril k ústredným katolíckym osobnostiam v boji za povznesenie slovenského národa, ako spoluzakladateľ Matice slovenskej bol jej druhým podpredsedom. V roku 1861 sa zúčastnil na Memorandovom zhromaždení v Turčianskom Sv. Martine, bol členom deputácie, ktorá odovzdávala Memorandum slovenského národa v Pešti. Vedno s Moysesom navštívil v roku 1861 cisára vo Viedni. Žiadali splnenie sľubov týkajúcich sa poslovenčenia škôl na Slovensku. Vďaka vplyvu grófy Čákiovej sa osobne stretol s cisárom Františkom Jozefom I., s ktorým riešil problematiku slovenského školstva. Zasluhou svojich kontaktov pomohol vybaviť pre slovenských národovcov audienciu u cisára.

Spomenúť treba tiež Závodníkovu zásluhu na založení slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom, spoluzakladal Tatrín aj Spolok sv. Vojtecha v Trnave (stal sa jeho prvým podpredsedom), bol členom Matice českej, Dedičstva sv. Jána Nepomuckého v Prahe, Dedičstva sv. Cyrila a Metoda v Brne, členom Spolku sv. Štefana a Ladislava v Pešti... Jeho nespočetné aktivity, chodenie v zime po odľahlých kútoch farnosti, aby si plnil svoju výchovno-vzdelávaciu, osvetovú a v neposlednom rade aj pastoračnú činnosť, mu podlomili zdravie. Posledné roky života prežil so silnými reumatickými bolesťami. Farníci z Považskej Bystrice ho prosili, aby prijal miesto farára v ich farnosti. Odpovedal im, že chce zomrieť na svojej fare v Pružine, kde pracoval celých 35 rokov. Zomrel 12. 2. 1885, vysilený reumatickými bolesťami. O tom, že bol pre svoj ľud najväčšou autoritou a vzorom, svedčia tiež spomienky, ktoré sa trajú o jeho poslednej ceste. Odprevádzalo ho vraj nielen 16 duchovných, ale i veľké množstvo ľudí z celého Pružinského dekanátu, z blízkych i ďalekých dedín a osád, ako aj z iných kútov Slovenska – Kysúc, Rajca...

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Čítajme, ak sa nedá pozerat'

Siesteho novembra uplynulo šesťdesiatpäť rokov odo dňa, keď – ako píše Janko Francisci – mala „byť sčiasťky očakávaná, sčiasťky s ustrnutím obávaná exekúcia štatariálneho výroku“ nad ním, Daxnerom a Bakulíny v Plešivci. „Už 5. novembra (1848),“ čítame Francisciho pamäti, „bolo počut' na dvore kresat'. Kresali šibeničné stĺpy, neznám koľko, pre nás. Boli tam už aj kat aj krázi, ktorí nás mali k smrti pripravovať. Mňa mal pripravovať Ján Rőczy, v Levoči mój spolužiak, ale starší, teraz už farár tam v okolí. Rožňavský a štítnickí Maďari a maďaróni doniesli a ukazovali povrazy. Po dvore, okolo domu a popod oblakmi, kde sme boli zatvoreni, stáli dve stotiny gardy z maďarských strán. Moja rozžialená a utrpená matka vypýtala si a dostala dovolenie večer prísť ku mne a odobrať sa. Aké bolo naše rozlúčenie, opisovať nejdem, lebo by mi to i teraz veľmi ťažko padlo.“

Janko Francisci písal svoje pamäti ako sedemdesiatročný a doplnal ich ešte ako osemdesiatročný na prelome 19. a 20. storočia. Rozmýšľam nad tým, ako priblížiť dramatický život Francisciho, ale aj ďalších, dnes takmer neznámych našich hrdinov (Langsfeld, Holuby, Šulek a iní) našim mladým v časoch, keď verejnoprávna televízia naháňa sledovanosť a prehráva pri tom s televíziami, od ktorých iné ako bezduché zábavu ani nemožno čakať. Ako doceliť, aby sa aspoň len diskutovalo na našich obrazovkách aj na témy súvisiace s našou minulosťou? Dosiaľ sme neboli úspešní v úsilí dostať sa na obrazovku. Ostáva nám teda zatiaľ len čítať, ak sa nedá na TV pozerat', a to aj cez moderné výdobytky doby, digitálne knihy. A pripravovať ich.

Vôbec, čítanie Francisciho Vlastného životopisu je podnetné aj pre dnešné dni v zmysle hesla: „Kto nepozná vlastnú históriu, prežíva ju ustavične nanovo.“ Teda ide o poučenie sa z chýb. Tie predsa robí každý, ide len o to, nepretrvávajúť v nich. To nás čaká aj v Matici.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR akceptovalo zásadné pripomienky Strediska národnostných vzťahov Matice slovenskej (SNV MS) k Správe o stave školstva a zároveň zaradilo návrh do zoznamu diskusných príspevkov.

Požiadavky Matice sú opodstatnené

Zásadné body k Správe o stave školstva, adresované SNV MS Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR, sa zaoberali problematikou obyvateľstva na jazykovo zmiešanom území južného Slovenska a tunajšieho základného školstva. SNV MS neodporúčalo realizovať niektoré systémové kroky ministerstva, ktoré by mohli mať negatívny dopad na národné školstvo a vzdelávanie žiakov v štátnom jazyku na južnom Slovensku a svoje návrhy zadefinovalo do niekoľkých okruhov: finančné zabezpečenie škôl s vyučovacím štátnym jazykom, intenzívna osвета zápisu detí do škôl so štátnym jazykom, osвета o potrebe ovládania štátneho jazyka, problematika orientácie a autonómie škôl, udeľovanie čestných názvov škôl či kontaktný zástupca škôl s vyučovacím štátnym jazykom na južnom Slovensku.

(vk,mv)

Vyberáme z reakcií maticiarov na nedávne valné zhromaždenie Zodpovednosť za budúce smerovanie

Milí bratia a sestry – drahí maticári! Chcel som to urobiť ešte na záver valného zhromaždenia v Martine, ale keď som vnímal, čo sa tam dialo, rozhodol som sa, že si všetko nechám „prejsť hlavou“, vnútorne sa zamyslím nad všetkými mojimi maticínskymi rokmi a napíšem, čo si myslím v tomto čase, aj pre ďalšie dni môjho i nášho spoločného života. Najskôr chcem všetkým vám, ktorí ste mi dali dôveru a navrhli ma kandidovať na post predsedu MS, úprimne zo srdca za túto dôveru poďakovať. Osobitne ďakujem všetkým, ktorí túto svoju dôveru potvrdili aj svojimi hlasmi na valnom zhromaždení v Martine. Mám k vám všetkým veľkú úctu a vysoko si vás vážim za všetko, čo ste počas všetkých rokov od obnovenia podstaty Matice slovenskej – jej členstva v miestnych odboroch v mestách a dedinách Slovenska vykonali. Po všetky tie roky spoločných chvíľ som sa vždy držal, a všetci to dobre viete, slov výnimočného Jozefa Cígera Hronského: „Úcta v živote patrí aj tomu najskromnejšiemu človeku, ktorého podiel na živote tých ostatných každým vykonaným skutkom je aj napriek jeho skromnosti veľký.“

Uvedomujem si tieto jeho slová s pokorou svojho doterajšieho života, v ktorom som si za svoje zobrať povinnosť uchovávať dedičstvo predkov v spojení so vzácnymi odkazmi veľikánov matickej a národnej histórie pre náš život, pretože sú to odkazy vyslovené v čase dejín s čistým srdcom a so svedomím. A toto svedomie sme počas mnohých chvíľ spoločného života naplnili cez slová Martina Rázusa: „Najkrajšou ozdobou ľudského života nie je premúdreňá hlava ani odznaky akéhokoľvek vysokého postavenia, ale dobré, vďačné a uznanlivé srdce.“ Preto aj naďalej budem vo svojom živote, pokiaľ mi budú sily stačiť a zdravie slúžiť, konať tak, aby moje srdce a svedomie vo vzťahu k ľuďom a k vlasti predkou ostalo vždy čisté.

V záujme budúcich dní nášho spoločného života vás vyzývám – nevzdávajme sa ničoho, pozorne počúvajme a usilujme sa, aby sme pochopili všetko, čo k nám patrí, a konali bez postranných úmyslov pre našu národnú ustanovizeň, pre svoje rodiská, svoje rodiny, pre svojich potomkov, a tým aj pre všetkých dobrých a múdrych ľudí na Slovensku i pre bratov Slovákov a sestry Slovenky vo svete. Zaväzuje nás k tomu odkaz Alexandra Matušku: „V tomto národe viac ako v ktoromkoľvek inom záleží na výdrži, na tom nezľaknúť sa prvého rapkáča, na tých, čo vedia, že už bolo aj horšie, a preto nemôžu opustiť ani seba, ani tento národ, lebo aj doma ho môžeme opustiť, na to netreba chodiť do cudziny.“ Nemali by sme preto opustiť nikdy ani Maticu slovenskú, lebo ona bola, je a bude našim zriedlom i zrkadlom. Mám jubilejný rok – sedemdesiatpäť rokov od narodenia, sedemdesiat rokov od zapísania ma rodičmi do MS, päťdesiat rokov od vytvorenia prvého programu pre MS, štyridsaťpäť rokov od prijatia za člena MS, ale aj nie celkom okružle výročia, akými sú dvadsaťtri rokov od obnovenia činnosti MO MS v Banskej

Bystrici, dvadsaťjeden rokov od môjho zvolenia za člena výboru MS i sedemdesiat rokov od môjho zvolenia za predsedu MS. Je toho dosť na zamyslenie, ale najmä na „zrachňovanie“ toho, čo som v našom spoločnom maticínskych živote prežil. Bolo toho „neúrekom“ – aj dobrého aj horšieho, vždy spojeného s ľuďmi prajnými i menej prajnými, a preto som sa pri tom vždy držal zásady: „Dodrž to, čo si sľúbil, a nikdy nesľubuj to, čo splniť nemôžeš, a buď pripravený za každých okolností vykonať všetko pre službu, do ktorej ťa povolali, a nie z nej ťažiť pre svoj osobný prospech.“

Viem, že niekedy aj pri najlepšej vôli sa všetko urobiť nedá, a preto by sme sa mali spoločne zamyslieť nad prehrazeniami, ktoré sa stali od obnovenia členskej základne MS v roku 1990 a potom aj nad základnými cieľmi smerovaniami najbližšieho obdobia MS, lebo nad Maticou slovenskou riadne zahrnelo. Aby sa vyjasnilo všetko tak, ako treba, musí to byť vec svedomia každého, kto vo svojom živote nekonal v súlade s jej poslaním, ktoré jej do koliesky vložili jej zakladatelia. Ak tak konal, mal by byť radšej ticho a spytovať si svoje svedomie, lebo vyrovnat' sa s tým dá zrejme ťažko, ako so všetkým, čo človeka v jeho živote ťaží. Čistý človek musí mať čisté svedomie, aby sa mohol pozrieť nielen sám na seba v zrkadle, ale aj do očí každému inému človeku. Preto sa usporiadajme a položme si pred seba ako cieľ dobré myšlienky, lebo len z nich možno naplniť dobré skutky a tie nám pomôžu prekonať aj tie najväčšie ťažkosti. Nemali by sme pri tom zabúdať na to dobré, čo bolo, a preto na záver pripomínam slová profesora Ladislava Hanusa: „Človek, ktorý si nevšima nič, čo bolo pred ním, ale chce začínať z ničoty, je nebezpečná krajnosť. Je to snaha byť jediným a jedinečným, byť ‚Adamom – stvoriteľom‘ za každú cenu.“ Je to len a len na nás, aby sme boli dôslední, aby sme pre budúcnosť podstúpili, čo treba, a mohli naplniť iný odkaz Jozefa Cígera Hronského: „Nezabúdajme nikdy na to, čo bolo, lebo nás treba pre to, čo príde.“

Zvoleným blahoželám a ešte raz ďakujem všetkým vám dobrým ľuďom, vzácnym členom Matice slovenskej. Vážim si vás a želim pritom všetkým, aby sa nám spoločne v živote darilo, aby sme ho mali lepší ako doteraz, a dostali pre tento náš život všetko to, čo bolo sľúbené, lebo dané sľuby treba plniť – to pripomínam najmä sľubujúcim.

Igor KOVAČOVIČ

Vám všetkým, ktorým nie sú veci národa slovenského ľahostajné, ale vám ležia hlboko vo vašom srdci, posielať na odporúčanie šéfredaktora Slovenských národných novín Mgr. Maroša Smolca vlákno, na ktorom je zaznamenaný priebeh celého valného zhromaždenia 18. a 19. októbra v Martine. Toto vlákno je dôležité aj tým, že chce všetkým sympatizantom a čítateľom Matice slovenskej priblížiť voľbu staronového predsedu Matice slovenskej p. Mariána Tkáča a niektoré detaily, ktoré sprevádzali túto voľbu na valnom zhromaždení. Azda

sa teraz podarí novému vedeniu Matice slovenskej, osobitne jej novému výboru, aby bolo nápomocné staronovému predsedovi MS p. Mariánovi Tkáčovi pri naplňaní predstáv a plánov na nasledujúce štyri roky na jej čele, aby to nebolo tak, ako to robil starý výbor MS za posledné tri roky! MS je dnes už hľadám posledná inštitúcia, ktorá obhajuje záujmy slovenského národa a chce, aby o tom vedela predovšetkým mladá generácia, ktorá má na tejto „roli národa dedičnej“ pokračovať, ak sa nechce raz stať len slúžkou svetoobčanov a nežičlivcov Slovenska.

Ignác JURUŠ

Chcem sa vám všetkým poďakovať za moju podporu na VZ MS 18. a 19. októbra 2013. Urobím všetko preto, aby som vašu dôveru nesklamal. A ako vyjsť z problémov, do ktorých sa MS v poslednom období dostala? Urobme za minulosťou hrubú čiaru. Trestné veci nech riešia orgány činné v trestnom konaní. My hľadajme cestu pre časy budúce. Tú možno nájsť iba zmenou našej práce a disciplínou. Pracovnou, maticínskú, občianskou. Musíme spolupracovať aj s ostatnými pre-slovenskými silami, a predovšetkým zapojiť do práce mladých maticiarov. Takže, vysúkajme si rukávy MS na piedestál Moyses a Kuzmányho. Pomôžeme si navzájom a aj Pán Boh nám pomôže.

Jozef ŠIMONOVÍČ

Na ostatnom valnom zhromaždení Matice slovenskej 18. a 19. októbra som sa vašou zásluhou stal členom výkonného výboru Matice slovenskej. Od všetkých delegátov som získal 207 hlasov. Priznám sa, takúto podporu som skutočne neočakával. Možno je to aj výsledok môjho skoro dvojročného pôsobenia v Slovenských národných novinách ako šéfredaktora, ktoré tiež nabrali inú smer a vietor do svojich plachiet.

Je pre mňa viac ako záväzkom konať v najbližšom období – ako člen tohto maticínského orgánu – v prospech Matice. Historicky som sa zaradil medzi Slovákov, ktorí mali tú česť byť členmi maticínského výboru. Mnohí dosiahli v profesijnom živote oveľa viac ako ja. Mnohí boli odhodlanejšími bojovníkmi na poli národnom a maticínskych ako som ja. Preto sú pre mňa vzorom, ale aj záväzkom pokračovať v ich šľapajach. Byť v Matici, ktorá bude čistou, odvážnou vodkyňou našich ľudí.

Matica slovenská počas svojho snemového víkendu nastúpila na cestu sebareflexie a očisty. Tá je prepotrebná vzhľadom na fakt, že rozpoltenosť nám kradla energiu a sily konať účinne na prospech národa. Budem sa usilovať pomáhať novému smerovaniu Matice, aby sa stala váženou a vplyvnou inštitúciou, ktorá bude obhajovať slovenské záujmy vo svete, podporovať vlastenecstvo medzi mladými a regionálnu kultúru prostredníctvom silnejšieho financovania svojich miestnych odborov. Ďakujem všetkým za podporu.

Maroš SMOLEC

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SE-MANCO. Sidlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filialna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahošlav MACHALA, Andrej STRÝČEK, Štefan SUCHÝ, Jozef ŠIMONOVÍČ. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie e nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.

PRIPOMÍNAME SI

9. novembra

– pred 390 rokmi (v roku 1623) pri Nových Zámkoch porazili naše vojská tureckú armádu, ktorá zanechala na bojisku okrem vlastných obeť aj 2 015 zubožených zajatcov a obrovskú korisť
– 115 rokov od narodenia jedného zo zakladateľov moderného slovenského výtvarného umenia Zoltána Palugyaya (1898 – 1935), ktorého inšpirovala najmä slovenská krajina, po nej sa túlav s Milošom A. Bazovským a Jankom Alexym, túra na Ďumbier sa mu ako tridsaťsedemročnému stala osudnou

10. novembra

– pred 530 rokmi sa narodil veľký náboženský reformátor Martin Luther, jeho preklad Biblie sa stal základom spisovnej nemčiny

– desať rokov od smrti maliara a grafika Karola Ondrejičku (1944 – 2003)

11. novembra

– pred 95 rokmi (1918) pod tlakom udalosti abdikovali posledný rakúsko-uhorský cisár Karol I.

– v roku 1918, niekoľko dní po tom, čo sa obyvatelia dediny Chtelnica rozhodli pripojiť k Česko-Slovensku, vtrhli sem oddiely maďarských gardistov, obec podpálili a kto sa odvážil hasiť, toho zastrelili; zahynulo jedenásť ľudí, veľa bolo postrelených

12. novembra

– pred 210 rokmi (1803) sa na evanjelickom lýceu v Bratislave otvorila slovenská katedra, budúce pôsobisko Ludovíta Štúra

– rusínski predstavitelia, žijúci v USA, vydali v roku 1918 prehlásenie o pripojení Podkarpatskej Rusi k Česko-Slovensku (95. výročie)

13. novembra

– v roku 1988 jedna z najstarších vysokých škôl, univerzita v Bologni, udelila A. Dubčekovi čestný doktorát; informovali o tom médiá na celom svete, okrem českých a slovenských

14. novembra

– pred 120 rokmi (1893) sa v Budapešti konala prvá porada zástupcov nemaďarských národov Uhorska; Slovákov zastupovali Pavol Mudroň a Samuel Daxner

– v roku 1918 zvolilo národné zhromaždenie za prezidenta Česko-Slovenska profesora T. G. Masaryka, rozpustilo slovenskú vládu V. Šrobára a vymenovalo vládu ČSR; jej predsedom sa stal Karel Kramář, Slovákov v nej zastupovali V. Šrobár ako minister zdravotníctva a minister správy Slovenska a M. R. Štefánik ako minister vojny, pritom ministrom obrany sa stal V. Kľofáč, čo znamenalo jasné Štefánikovo poníženie, keďže navyše sa vojna už skončila

– pred sto rokmi sa narodila dlhoročná členka SND Mária Bancíková (1913 – 1962)

15. novembra

– pred 65 rokmi (1948) schválil čs. parlament zriadenie táborov nútených prác pre triednych nepriateľov ľudovodemokratického poriadku

– významného životného jubilea sa dožíva spisovateľka Jarmila Blažková, predstaviteľka nového prúdu slovenskej prózy pred polstoročím (Hykisch, Jaroš, Balgha, Johánides a i.)

(jč)